

X.

DHĀRAṆA-GUṆA-PARIKĪRTANA-PARIVARTO

NĀMA DAŚAMAḤ

(208) atha khalu Śakrasya devānām indrasyāṭad abhūt |
pūrva-jina-kṛtādhikārās te kula-putrāḥ kula-duhitaraś ca bhaviṣ- 5
yanti bahu-buddhāvaropita-kuśala-mūlāḥ kalyāṇamitra-parigr-
hitās ca bhaviṣyanti yeṣāṃ iyaṃ prajñāpāramitā śrotrāvabhāsam
apy āgamiṣyati | kaḥ punar vādo ya enām eva gambhīrāṃ pra-
jñāpāramitāṃ udgrhīṣyanti dhārayiṣyanti vācayiṣyanti parya-
vāpsyanti pravartayiṣyanti deśayiṣyanty upadekṣyanty uddeksya- 10
nti svādhyāsyanti | udgrhya dhārayitvā vācayitvā paryavāpya
pravartya deśayitvōpadiśyōddiśya svādhyāya tathatvāya śikṣiṣya-
nte tathatvāya pratipatsyante tathatvāya yogam āpatsyante na
te avara-mātrakeṇa kuśala-mūlena samanvāgatā bhaviṣyanti
bahu-buddha-paryupāsītās te kula-putrāḥ kula-duhitaraś ca 15
bhaviṣyanti | paripṛṣṭāḥ paripraśnikṛtās ca te buddhā bhaga-
vanto bhaviṣyanti | kula-putraiḥ kula-duhitṛbhiś cānām eva
prajñāpāramitāṃ | śrutā⁽¹⁾ cēyaṃ paurvakāṇām⁽²⁾ api tathāga-
tānām arhatāṃ samyaksambuddhānām antikād ya enāṃ pra-
jñāpāramitāṃ etarhy api śroṣyanti | śrutvā cōdgrahīṣyanti 20
dhārayiṣyanti vācayiṣyanti paryavāpsyanti pravartayiṣyanti deśa-
yiṣyanty upadekṣyanty uddeksyanti svādhyāsyanti tathatvāya
śikṣiṣyante tathatvāya pratipatsyante tathatvāya yogam āpa-
tsyante || bahu-buddhāvaropita(209)-kuśala-mūlās te kula-

(1) śrutvēti ṅa° |

(2) pūrvakāṇām iti ca° |

putrāḥ kula-duhitaraś ca veditavyāḥ ya etasyām eva gambhīrā-
 yām prajñāpāramitāyām bhāṣya-māṇāyām deśyamānāyām upa-
 diśyamānāyām uddiśyamānāyām svādhyāyamānāyām nāva-
 leṣyante na samleṣyante na viṣatsyanti na viṣadam āpatsyante
 5 na viprṣṭhīkarīṣyanti mānasam na bhagna-prṣṭhīkarīṣyanti
 nōttrasiṣyanti na samtrasiṣyanti na samtrāsam āpatsyante ||

viśiṣṭa-prayogair ākārā bhāvayitavyāḥ. te ca prayoktāram vinā kathayitum
 aśākya itī śravaṇ'ādi-bhājanam¹ prayoktāram nirdiśann āha: *atha khalu*
Śakrasyēty-ādi. tathāgatam uddiśya vihār'ādi-karaṇāt pūrva-jina-kṛtādhikārāḥ.
 10 *piṇḍapāt'ādi²-dānād bahu-buddhāvaropita-kuśalamūlāḥ. kalyāṇamitrair adhiṣṭhi-*
tatvena kalyāṇa-mitra-parigrhītāḥ. yathōkta-viśeṣaṇa-trayōpetā ev' ākāra-lakṣa-
nāyā Mātur asyā mukhyataḥ śravaṇa³-bhājanam.

tathā cōktaṃ :

kṛtādhikārā buddheṣu, teṣūpta-śubha-mūlakāḥ,
 15 mitraih sanāthāḥ kalyāṇair asyāḥ śravaṇa-bhājanam || iti. (6)

avara-mātrakeṇēti alpena. kāy'ādy-upasthān'ārādhanād *bahu-buddha-paryu-*
pāsītāḥ. samśayārtha-nirṇayāya svarūpa⁴-pariprechanāt⁵ pariprṣṭāḥ. hetu-pari-
prechayā paripraśnīkṛtāḥ. dān'ādi-daśa-pāramitā-pratipattyā 'nuṣṭhānād⁶ bahu-
buddhāvaropita-kuśalamūlāḥ. kṛta-tathāgata-paryupāsan'ādaya evōdgrahaṇ'ādi-
 20 *bhājanam [Tib. 183^b] ity avasātavyam.*

tathā cōktaṃ :

buddhōpāsana-sampraśna-dāna-sīl'ādi-caryayā
 udgraha⁷-dhāraṇ'ādīnām bhā(P. 131^a)janatvam satām matam || iti. (7)

atha khalv āyuṣmān Śāriputraḥ Śakrasya devānām indra-
 25 sya imam evamrūpaṃ cetasāiva cetaḥ-parivitarakam ājñāya
 Bhagavantam etad avocat | yo Bhagavann ihāiva gambhīrāyām
 prajñāpāramitāyām bhāṣyamāṇāyām deśyamānāyām upadiśya-

1. °na C. 2. pātr'ādi PC. 3. Tib. adds: la-sogs-pa=ādi, but cf. next stanza. 4. om. P. 5. °cchatāt P. 6. °tty-an° CT. 7. udgraha PC.

mānāyāṃ kula-putro vā kula-duhitā vā 'bhiśraddadhad avakalpayann adhimucya prasanna-citto bodhāya cittam utpādyā enāṃ prajñāpāramitā⁽¹⁾m udgrahīṣyati dhārayīṣyati vācayīṣyati paryavāpsyati pravartayīṣyati deśayīṣyaty upadekṣyaty uddekṣyati svādhyāsyati tathatvāya śikṣīṣyate tathatvāya pratipatsyate tathatvāya yogam āpatsyate yathā 'vinivartanīyo bodhisattvo mahāsattvas tathā sa dhārayitavyaḥ ||

yukta evāyaṃ Śakrasya vitarkaḥ. yasya yathōkto hetur asti sa evādhimokṣaṃ¹ karotīty āha : *yo Bhagavann* ity-ādi. *tathatvāya*² śikṣīṣyate ity-ādi pada-trayaṃ prayoga-maula-prṣṭhāvasthāsu darśana-bhāvanā-viśeṣa-mārga-bhedād vā⁴ grāhyaṃ. 10

tat kasya hetoḥ | gambhīrā Bhagavan iyaṃ prajñāpāramitā na hi Bhagavan paritta-kuśala-mūlenāpariprechaka-jātīyenāśrutvā buddhānāṃ bhagavatāṃ samṃmukhībhāvataḥ pūrvam acaritavatā ihāivēyam evaṃ gambhīrā prajñāpāramitā adhimoktuṃ śakyā | 15

nanu viśiṣṭārthādhighamābhāve katham udgrah'ādi-mātreṇāvinivartanīyo dhārayitavya iti *tat kasya hetor* ity āsāṅky' āha : *gambhīrēty*-ādi. yathōkta-tathāgata-paryupāsana-sampraśna-dāna-śīl'ādi-caryā-hetu-traya-vaiparītyena³ *paritta-kuśala-mūlenāpariprechaka-jātīyena pūrvam acaritavatēti* pada-trayaṃ yojyaṃ. 20

etad uktaṃ : vyatireka-mukhena yasmād yathā-nirdiṣṭa-buddhōpāsan'ādīkāraṇenādhimuñcati prajñāpāramitāṃ viśiṣṭādhyāsayatayā tasmād avinivartanīyo dhārayitavya iti.

ye punar anadhimucyānā⁽²⁾m anavabudhyamānāḥ pratikṣeptavyāṃ maṃsyante (210) pūrvāntato 'pi Bhagavaṃs taiḥ 25

(1) gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ iti kha° ca° |

(2) punar adhimucyānām iti ga° ca° |

1. yav° P, °tur iti sa ye bodh° C. 2. °thāt° C. 3. °rity° P, °rite (!) C.

4. om. PC.

kula-putraih kula-duhitṛbhiś cēyaṃ gambhīrā prajñāpāramitā
bhāṣyamāṇā pratikṣiptā ||

yathōkta-hetu-vaikalyāc ca pratikṣipantīty āha : *ye punar adhimucyēty-ādi.*

5 tat kasya hetoḥ | yathā 'pi nāma parīttatvāt kuśala-mūlā-
nām | na hi Bhagavann acaritavadbhiḥ pūrvāntata iyaṃ gam-
bhīrā prajñāpāramitā śakyā adhimoktuṃ | ye 'pi ca pratik-
ṣepsyanty enaṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ bhāṣyamāṇāṃ
te 'py evaṃ veditavyāḥ || pūrvāntato 'py ebhir iyaṃ gambhīrā
10 prajñāpāramitā bhāṣyamāṇā pratikṣiptā | tathā hy eṣāṃ asyāṃ
gambhīrāyāṃ prajñāpāramitāyāṃ bhāṣyamāṇāyāṃ nāsti śra-
ddhā nāsti kṣāntir nāsti rucir nāsti cchando nāsti vīryaṃ nāsty
apramādo⁽¹⁾ nāsty adhimuktir na cābhiḥ pūrvam buddhā bha-
gavanto buddha-śrāvakā vā pariprṣṭā na ca paripraśnikṛtā iti ||

15 katham idānīm-pratikṣep'āśayena pūrva¹-pratikṣepo gamyata iti *tat kasya*
hetor ity āśaṅky' āha : *yathā 'pīty-ādi.* yasmād idānīm kuśala-mūlānām pa-
rīttatvāt pratikṣep'āśayo Mātus tasmāt pūrvam api pratikṣepo gamyate. anya-
thā parītta-kuśala-mūlatvānupapatter² ity arthaḥ. tad ev' āha : *na hi Bhaga-*
vann ity-ādi.

20 atha khalu Śakro devānām indra āyuṣmantam Śāriputram
etaḍ avocat | gambhīrā ārya Śāriputra prajñāpāramitā | kim
atr' āścaryaṃ syād yad asyāṃ gambhīrāyāṃ prajñāpāramitāyāṃ
bhāṣyamāṇāyāṃ pūrvam acaritāvī bodhisattvo mahāsattvo nā-
dhimucyeta ||

25 ucitam evōktaṃ Śāriputreṇēty' āha : *gambhīrēty-ādi.* [Tib. 184^a] *kim atr'*
āścaryaṃ, nāiva kiṃcit, kāraṇānurūpatvāt kāryasya.

(1) nāsty aprasāda iti nā° |

1. °rvam PT. 2. °śalatv° P.

atha khalu Śakro devānām indro Bhagavantam etad avo-
cat | namaskaromi Bhagavan prajñāpāramitāyai | sarvajña-
jñānasya sa Bhagavan namaskāraṃ karoti yaḥ prajñāpāramitā-
yai namaskāraṃ karoti ||

Bhagavān āha | evam eva Kauśikāivam etat | sarvajña- 5
jñānasya sa Kauśika namaskāraṃ karoti yaḥ prajñāpāramitāyai
namaskāraṃ karoti |

samjāta-prasādātīśayatvād āha : *namaskaromīty-ādi.*

tat kasya hetoḥ | ato nirjātā hi Kauśika buddhānām bha-
gavatām (211) sarvajñatā sarvajña-jñāna-nirjātā⁽¹⁾ ca punaḥ 10
prajñāpāramitā prabhāvyate || evam asyām prajñāpāramitāyām
caritavyam evam asyām prajñāpāramitāyām sthātavyam evam
asyām prajñāpāramitāyām pratipattavyam evam asyam prajñā
pāramitāyām yogam āpattavyam ||

katham Mātur namaskāre (P. 131^b) 'nyasya sambandhābhāvān namaskāra itī 15
tat kasya hetor ity āśanky' āha : ato nirjātā hīty-ādi. bodhisattvāvasthāyām
Mātur abhyāsenā buddhatva-prāptes tataḥ *sarvajñatā nirjātā.* buddhatvāvasthā-
yām vineyebhyaḥ prajñāpāramitā-prakāśanāt *sarvajña-jñāna-prabhāvitā ca pra-*
jñāpāramitēty evam hetu-phala-sambandhāt prajñāpāramitā-namaskāre sarva-
jña-jñānasya namaskāraḥ. *evam* itī sarvajña-jñānasya hetutvena phalatvena cēty 20
arthaḥ. śruta-cintā-bhāvanāmaya-jñānair yathākramaṃ *prajñāpāramitāyām*
caritavyam ity-ādi-'pada-trayaṃ yojyam.

atha khalu Śakro devānām indro Bhagavantam etad avo-
cat | katham Bhagavan prajñāpāramitāyām caran bodhisattvo
mahāsattvaḥ prajñāpāramitāyām sthito bhavati | katham pra- 20
jñāpāramitāyām caran prajñāpāramitāyām yogam āpadyate ||

prayokṭṛ-nirdeśānantaram prayogārtham praśnayann āha : *katham Bhaga-*

(1) sarvajñatā-nirjātā itī gha° |

vann ity-ādi.

evam ukte Bhagavān Śakram devānām indram etad avo-
cat | sādhu sādhu Kauśika | sādhu sādhu punas tvam Kauśika |
yas tvam tathāgatam arhantaṃ samyaksambuddham enam
5 arthaṃ paripraṣṭavyaṃ paripraśnikartavyaṃ manyase | idam
api te Kauśika buddhānubhāvena pratibhānam utpannaṃ |

prakaraṇānurūpatvāt praśnasya *sādhu sādhu* iti sādhu-kāra-dānam. *enam*³
artham ity-ādi¹ vakṣyamāṇān viṃśati-prayogān ārabhya svādhigamārthaṃ *pari-*
praṣṭavyaṃ parādhigamārthaṃ *paripraśnikartavyaṃ tathāgatam manyase* prati-
10 *padhyase jānīṣa* iti yāvat.

iha Kauśika bodhisattvo mahāsattvaḥ prajñāpāramitāyām
caran rūpe na tiṣṭhati rūpam iti na tiṣṭhati yataḥ Kauśika
bodhisattvo mahāsattvo rūpe na tiṣṭhati rūpam iti na tiṣṭhati
evam rūpe⁽¹⁾ yogam āpadyate | evam vedanāyām samjñāyām
15 samskāreṣu vijñāne tiṣṭhati vijñānam iti na tiṣṭhati yataḥ
Kauśika bodhisattvo mahāsattvo vijñāne na tiṣṭhati vijñānam
iti na tiṣṭhati evam vijñāne yogam āpadyate |

tatra : rūp'ādy⁴-anavasthāna-prayogam āha : *ihēty-ādi*.² ādhāra-svarūpa-
bhedenā *rūpe rūpam* iti pada-dvayaṃ vācyam. tataḥ kim ity āha : *yata* ity-ādi.
20 [Tib.184^b]

etad uktaṃ : yasmād rūp'ādiṣu niḥsvabhāvatayā sthāna-pratiṣedhas tasmāt
tatrānavasthāna-prayoga iti.

rūpam iti Kauśika na yojayati yataḥ Kauśika rūpam iti
na yojayati evam rūpam iti na (212) tiṣṭhati | evam vedanā
25 samjñāsamskārā vijñānam iti Kauśika na yojayati yataḥ
Kauśika vijñānam iti na yojayati evam vijñānam iti na

(1) evam bodhisattvo mahāsattvo rūpe iti gha⁹

1...1. om. C. 2. °dinā CT. 3. etam T. 4. °ādiṣv T.

tiṣṭhati | evaṃ prajñāpāramitāyāṃ sthito bhavaty evaṃ yogam
āpadyate ||

ayoga-prayogārtham āha : rūpam iti Kauśika na yojayatīti. na yogam
āpadyata ity arthaḥ. tataḥ kiṃ bhavatīty āha : yata ity-ādi. evaṃ yogam
āpadyata iti evaṃ tattvato yogābhāvena samvṛtyā¹ yogam āpadyate. ayoga 5
eva teṣu prayoga² ity arthaḥ.

atha khalv āyuṣmān Śāriputro Bhagavantam etad avocat |
gambhīrā Bhagavan prajñāpāramitā |

gambhīra-prayogam āha : gam(P.132^a)bhīrēty-ādi.³ rūp'ādi-tathatā-gam-
bhīratayā pratiṣṭhānūpalabdhy-arthena sarvajñatā'dhikāre gambhīrēty ava- 10
bodhāt.

duravagāhā Bhagavan prajñāpāramitā | durudgrahā Bha-
gavan prajñāpāramitā |

duravagāha-prayogam āha : duravagāhēty-ādi.³ rūp'ādi-duravagāhatayā
prakṛty-anāvilārthena mārgajñatā'dhikāre duravagāhēty adhimokṣāt. tad eva 15
kathayann āha : durudgrahēti. śrotra-vijñānena tad-ākṛṣṭena ca mano-vijñānena
durudgrahatvāt.

apramāṇā Bhagavan prajñāpāramitā ||

apramāṇa-prayogam āha apramāṇēty-ādinā. rūp'ādy-apramāṇatayā parya-
ntānūpalambhārthena sarv'ākārajñatā'dhikāre 'pramāṇēty ālambanāt. 20

atha vā gambhīrābhisambodham asādhāraṇābhisambodham niruttarābhisam-
bodham cādhipṛtya yathākramam trividho 'yaṃ gambhīra-prayog'ādir uktaḥ.

Bhagavān āha | evam etac Chāriputrāvam etat | rūpaṃ
gambhīram iti Śāriputra na tiṣṭhati yataḥ Śāriputra rūpaṃ
gambhīram iti na tiṣṭhati evaṃ rūpe yogam āpadyate | evaṃ 25
vedanā samjñā saṃskārā vijñānam Śāriputra gambhīram iti

1. om. P. 2. yoga C. 3. °dinā CT.

na tiṣṭhati yataḥ Śāriputra vijñānaṃ gambhīram iti na tiṣṭhati
 evaṃ vijñāne yogam āpadyate | rūpaṃ Śāriputra gambhīram
 iti na yogam āpadyate yataḥ Śāriputra rūpaṃ gambhīram iti
 na yogam āpadyate evaṃ rūpaṃ gambhīram iti na tiṣṭhati |
 5 evaṃ vedanā samjñā saṃskārā vijñānaṃ Śāriputra gambhīram
 iti na yogam āpadyate yataḥ Śāriputra vijñānaṃ gambhīram
 iti na yogam āpadyate evaṃ vijñānaṃ gambhīram iti na
 tiṣṭhati ||

sādhūktatvena gambhīra-prayogaṃ spaṣṭayann āha: *evam etad ity-ādi.*³
 10 tad ayaṃ samāsārtho: yadā *gambhīraṃ rūp'*ādikaṃ ity abhiniveśa-yogena
 tattvato *na tiṣṭhati* tadā 'viparyastatvāt tatra gambhīra-yogaṃ¹ āpadyate. yadā
ea gambhīram ity api *na yogam* [Tib.185^a] *āpadyate* tadā *gambhīraṃ rūp'*ā-
 dikam *ity* api *na tiṣṭhati.* evaṃ yogāvasthānasya niṣedhenāvīparīta-gambhīra⁴-
 prayogārthaḥ kathita iti.

15 etad-anusāreṇa duravagāhāpramāṇa-prayogayor apy artho vācyah. ete ea
 gambhīr'ādayas trayaḥ prayogāḥ pratyekaṃ mṛdu-madhyādhimātrā ity ārya-
 Vimuktiṣeṇaḥ.

evaṃ ukte āyuṣmān Śāriputro Bhagavantam etad avocat |
 gambhīrā Bhagavan prajñāpāramitā 'vinivartanīyasya vyākṛta-
 20 sya bodhisattvasya mahāsattvasya purato bhāṣitavyā ||

kṛcchra-cirābhisambodha-prayogārtham āha: *gambhīrā Bhagavan prajñā-*
pāramitā 'vinivartanīyasyēty-ādi. niyata-gotrātvena kaścīd avāivartiko 'py
 avyākṛta iti tad-vyavacchedārtham *vyākṛta-grahaṇam.*

tat kasya hetoḥ | sa hi Bhagavan na kāṅkṣiṣyati na vici-
 25 kitsiṣyati na dhandhāyīṣyati na vivadiṣyati ||

Mātari sarva-prakāra-jñānābhāvena vicikits'ādi-sa(P.132^b)mbhavāt⁵ tasyāiva
 purato bhāṣaṇe ko hetur 'iti *tat kasya hetor*² ity āśaṅky' āha: *sa hīty-ādi.* sa

1. °ra-pray° P, °re yog° C. 2...2. om. P. 3. °dinā T. 4. gambhīrya T.
 5. °mbhavāt T, sadbhāvāt PC; ḥgyur-ba srid-paḥi phyir.

yasmāt pratividdha¹-dharmadhātu-niṣyanda²-deśanā-dharmâgratvena mithyā-jñā-
nābhāvān *na kânkṣiṣyati*, saṃsaya-jñāna-vigamān *na vicikitsiṣyati*, ajñāna-vira-
hān *na dhandhāyisyati*,³ samyag-jñānôpetatvān *na vivadiṣyati* tasmāt tasyâiva
purato bhāṣaṇīyēti matiḥ. sāmartyād anyasya punar uttrās'ādi-sambhavāt
kṛcchra-cirābhisambodha-prayogo darśitaḥ. 5

atha khalu Śakro devānām indra āyusmantam Śāriputram
etad avocat | (213) sacet punar ārya Śāriputra avyākṛtasya
bodhisattvasya mahāsattvasya purata iyaṃ prajñāpāramitā bhā-
ṣyeta ko doṣo bhavet ||

vyākaraṇa-lābha-prayogam āha sacet punar ity-ādinā. ko doṣa iti⁴ 10
katamaḥ kânkṣ'ādi-doṣaḥ syāt.

evam ukte āyusmān Śāriputraḥ Śakraṃ devānām indram
etad avocat | dūrataḥ sa Kauśika bodhisattvo mahāsattva āgato
veditavyaḥ cira-yāna-samprasthitaḥ paripakva-kuśala-mūlaḥ sa
Kauśika bodhisattvo mahāsattvo veditavyaḥ yo 'vyākṛta imāṃ 15
prajñāpāramitāṃ lapsyate darśanāya vandanāya paryupāsanāya
śravaṇāya śrutvā ca nôttrasiṣyati na samtrasiṣyati na samtrāsam
āpatsyate | na cédānīm asau cireṇa vyākaraṇaṃ pratilapsyate
'nuttarāyāḥ samyaksambodheḥ āsannaṃ tasya vyākaraṇaṃ
veditavyaṃ | sa bodhisattvo mahāsattvaḥ nāikaṃ vā dvau vā 20
trīn vā tathāgatān arhataḥ samyaksambuddhān atikramiṣyati
tato vyākaraṇaṃ pratilapsyate 'nuttarāyāṃ samyaksambodhau |
api tu tān ārāgayiṣyati ārāgayitvā tāṃs tathāgatān arhataḥ
samyaksambuddhān na virāgayiṣyati⁽¹⁾ tathāgata-darśanaṃ ca
vyākaraṇenāvandhyaṃ kariṣyati tathāgata-darśanāc ca tato 25
vyākaraṇaṃ pratilapsyate 'nuttarāyāṃ samyaksambodhau |

(1) samyaksambuddhān virāgayiṣyatīti ga° ca° |

1. °tibuddha C. rtoḡs-pa. 2. niṣy° C. 3. dhanvāy° PCT. & Ed. rmoṃs-pa.

4. ity-ādi PC.

gotra-sāmarthyād anutrās'ādir' ato na kaścīd ity āha: *dūrata* ity-ādi.
 dūrād *dūrato* dīrgha-kālād iti yāvat. tad ev' āha: *cira-yāna-samprasthita* iti.
 atha vā *dūrato* [Tib.185^b] gambhīrārthādhimokṣāc chrāvak'ādy-agocarataḥ.²
prajñāpāramitāṃ lapsyata ity-ādi prathamataram eva tāvad dūrāt paśyati, tato
 5 darśan'āhlādita-śarīro vandate, tato vivardhamāna³-prasāda-vegah pradaḥṣiṇī-
 karaṇ'ādinā paryupāste, tataḥ kṛt'ānupūrviko niśadya śṛnotīty evaṃ darśan'ādy-
 artham⁴ prajñāpāramitāṃ prāpsyanti. *na cédānīm asau cireṇēti na cireṇēdā-*
nīm eva darśan'ādi-kāle. etad ev' āha *āsannam* ity-ādinā. *nāṅkaṃ tathāgatam*
 ity-ādi *eka-dvi-tri-tathāgatān atikramiṣyati*. tataḥ sa bodhisattvaḥ pascād *vyā-*
 10 *karaṇam pratilapsyata* ity evaṃ na, api tu tebhya ity arthaḥ. tad eva kathayann
 āha: *api tu tān ārāgayiṣyati*. *api ca tān eka-dvi-(P.133^a)tri-⁵tathāgatān*
samyak tat-prajñapta-śikṣā-pratipatty' ārāgayiṣyati. *tathāgata-darśanam ca*
*vyākaraṇenāvandhyam kariṣyati*⁶ *eka-dvi-tri-⁵tathāgat'ādi-darśanam vyākara-*
nenāsūnyam kariṣyati, niyamena vyākaraṇa-lābhāt. tad ev' āha *tathāgata-*
 15 *darśanāc cēty-ādinā*.

yāvac ca vyākaraṇam pratilapsyate 'nuttarāyāṃ samyak-
 sambodhau tāvad avandhyam kariṣyati tathāgata-darśana-van-
 dana-paryupāsanōpasthānam yāvan nānuttarāṃ samyaksambo-
 dhim abhisambuddha iti ||

20 *yāvac⁷ ca vyākaraṇam* ity-ādy upasamhāraḥ sugamaḥ.

atha khalv āyuṣmān Śāriputro Bhagavantam etad avocat |
 dūrataḥ sa Bhagavan bodhisattvo mahāsattva āgato bhaviṣyati
 cira-yāna-samprasthitaḥ paripakva-kuśala-mūlo hi Bhagavan sa
 bodhisattvo mahāsattvo veditavyaḥ (214) ya imāṃ gambhīrāṃ
 25 *prajñāpāramitāṃ lapsyate darśanāya vandanāya paryupāsanāya*
śravaṇāya | kaḥ punar vādo 'tra yaḥ śrutvā cōdgrahiṣyati
dhārayiṣyati vācayiṣyati paryavāpsyati pravartayiṣyati deśa-

1. anutrās'ādim PCT. rjes-su skrag-pa la-sogs-pa. 2. °di-goc° C. 3. 'bhivardh°
 P. 4. arthā C, artha- P. don-du. 5...5. om. C. 6. °ṣyaty PC. ṣes-bya-ba.
 7. yadā PCT. ji-srid-du.

yiṣyaty upadekṣyaty uddekṣyati svādhyāsyati ||

avinivartanīya-prayogārtham āha : *atha khalv āyuṣmān Chāriputra* ity-ādi.
kaḥ punar vādo 'tra yaḥ śrutvā cōdgrahīṣyatīti yaḥ samyag-udgrahaṇ'ādinā
'vinivartanīya-prayogena yuktaḥ sa paripakva-kuśala-mūla¹ ity atra ko vādo,
nāiva kaścit samdeha [Tib. 186^a] ity arthaḥ.

5

atha khalu Bhagavān āyuṣmantam Śāriputram etad avocat |
evam etac Chāriputrāivam etat | dūrataḥ sa Śāriputra bodhi-
sattvo mahāsattva āgato veditavyaḥ cira-yāna-samprasthitaḥ
paripakva-kuśala-mūlo hi sa Śāriputra bodhisattvo mahāsattvo
bhaviṣyati ya imāṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ lapsyate
darśanāya vandanāya paryupāsanāya śravaṇāya | kaḥ punar
vādo 'tra yaḥ śrutvā cōdgrahīṣyati dhārayiṣyati vācayiṣyati
paryavāpsyati pravartayiṣyati deśayiṣyaty upadekṣyaty uddek-
syati svādhyāsyati ||

10

sādhūktatvenānumatim āha *evam etad* ity-ādinā.²

15

atha khalv āyuṣmān Śāriputro Bhagavantam etad avocat |
pratibhāti me Bhagavan pratibhāti me Sugata aupamyōdāhara-
ṇam | tad-yathā 'pi nāma Bhagavan yo 'yaṃ bodhisattva-
yānikaḥ kula-putro vā kula-duhitā va svapnāntara-gato 'pi
bodhimaṇḍe niṣīdet veditavyam etad Bhagavann ayaṃ bodhi-
sattvo mahāsattva āsanno 'nuttarāyāḥ samyaksambodher abhi-
sambodhāyēti | evam eva Bhagavan yaḥ kula-putro vā kula-
duhitā vā imāṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ lapsyate darśa-
nāya vandanāya paryupāsanāya śravaṇāya | kaḥ punar vādaḥ⁽¹⁾
śrutvā cōdgrahitum dhārayitum vācayitum (215) paryavāptum
pravartayitum deśayitum upadeṣṭum uddeṣṭum svādhyāpanāya |

20

25

(1) kaḥ puna vādo 'tra ya iti ca°!

1. kuśala C. 2. ādi CT.

veditavyam etad Bhagavan dūrato 'yaṃ bodhisattva-yānikaḥ
 pudgala āgataś cira-yāna-samprasthita āsanno 'yaṃ bodhisattva-
 yānikaḥ pudgalo vyākaraṇasya | vyākariṣyanty enaṃ buddhā
 bhagavanto bodhisattvaṃ mahāsattvam anuttarāyāḥ samyak=
 5 sambodher abhisambodhāyēti || cira-yāna-samprasthitaḥ paripa=
 kva-kuśala-mūlo hi sa bodhisattvo mahāsattvo veditavyaḥ ya=
 syēyaṃ gambhīrā prajñāpāramitōpapatsyate⁽¹⁾ 'ntaśaḥ śravaṇā=
 yāpi | kaḥ punar vādo 'tra Bhagavan yaḥ kula-putro vā kula-
 duhitā vā enaṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ udgrahīṣyati
 10 dhārayiṣyati vācayiṣyati paryavāpsyati pravartayiṣyati deśa=
 yiṣyaty upadekṣyaty uddekṣyaty svādhyāsyati ||

yathōkta-prayogam eva dṛḍhayann āha : *pratibhāti me Bhagavann ity-ādi.*
upamyōdāharaṇam iti sādrśyōdāharaṇam. *upavartsyata*¹ iti upapatsyate pra=
 jñāpāramitōdgrahaṇ'ādinā.

15 tāt kasya hetoḥ | bhūyastvena hi Bhagavan dharma-vya=
 sana-saṃvartanīyaiḥ sattvāḥ karmōpacayair avirahitās teṣāṃ
 bhūyastvenāsyāṃ gambhīrāyāṃ prajñāpāramitāyāṃ cittāni
 pratikūlāni bhaviṣyanti cittāni parivellayiṣyanti | na hy anu=
 pacita-kuśala-mūlāḥ sattvāḥ asyāṃ bhūyastvena bhūta-koṭyāṃ
 20 praskandanti prasīdanti || upacita-kuśala-mūlāḥ khalu punas
 te Bhagavan sūpacita-kuśala-mūlāḥ kula-putrāḥ kula-duhitaraś
 ca veditavyāḥ yeṣāṃ asyāṃ bhūta-koṭyāṃ cittāṃ praskandati
 prasīdati |

25 katham paripakva-kuśala-mūlo² bodhisattvo³ lakṣyate 'nyasyāpi tad-udgra=
 h'ādi⁴-sambhavād iti *tat kasya hetor ity āśaṅky' āha : bhūyastvena hīty-ādi.*
yasmād bāhulyena dharma-vyasana-saṃvartanīyaiḥ karmabhir *avirahitānām pra-*
jñāpāramitāyāṃ cittāni samyag-udgrah'ādi-vimukhatvena *pratikūlāni bhaviṣya-*

(1) upavartsyate, Haribhadra.

1. upapatsyate Ed. rñed-par ḥgyur-ba. 2. śalo P. 3. om. C. 4. °haṇ'ādi C. PT.

nti,¹ parityāga-paratvena *parivellayisyanti*, yasmāc *cānupacita-kuśala-mūlāḥ* pra-
jñāpāramitāyām arthānavabodhād *bhūta-kotyām*² na *praskandanti* nāpi prasāda-
lābhāt *prasīdanti* (P. 133^b) tasmād upacita-kuśala-mūlās te yathāvad udgraha-
n'ādi-kāriṇa ity vākyārthaḥ. *bhūta-kotyām* iti bhūtakoṭīr dharmadhātus, tad-
dyotanāt prajñāpāramitā tathōktā.

5

tad-yathā 'pi nāma Bhagavan puruṣo yojana-śatikād aṭavī-
kāntārād dviyojana-śatikād vā triyojana-śatikād vā catur-yojana-
śatikād vā pañca-yojana-śatikād vā daśa-yojana-śatikād vā 'ṭavi-
kāntārān niṣkrāmet | sa niṣkrāmya paśyēt pūrva-nimittāni go-
pālakān vā paśu-pālakān vā sīmā vā ārama-sampado vā vana-
sampado vā tato 'nyāni vā nimittāni yair nimittair grāmo vā
nagaraṃ vā nigamo vā sūcyeta (216) tasya tāni pūrva-nimittāni
dṛṣṭvāivaṃ bhavati | yathēmāni pūrva-nimittāni dṛśyante tathā
āsanno me grāmo vā nagaraṃ vā nigamo vā iti | sa āśvāsa-
prāpto bhavati nāsyā bhūyaś cora-manasikāro bhavati | evam
eva Bhagavan yasya bodhisattvasya mahāsattvasyēyaṃ gam-
bhīrā prajñāpāramitōpavartate veditavyaṃ tena Bhagavann
abhyāsanno 'smy anuttarāyāḥ samyaksambodher na cireṇa
vyākaraṇaṃ pratilapsye 'nuttarāyāḥ samyaksambodher iti |
nāpi tenōttrasitavyaṃ na samtrasitavyaṃ na bhetavyaṃ śrāvaka-
bhūmer vā pratyekabuddha-bhūmer vā ||

10

15

20

niryāṇa-prayogam āha *tad-yathā 'pi nāma Bhagavan puruṣo yojana-śatikād*
*ity-ādinā. evam evēty-ādi*³ bahu-yojana-śatikād aṭavī-kāntārāt prasthita⁴-puruṣa-
vad āntarāyika-dharma-varjan'ādi-pratipattimato *yasyēyaṃ* Jinajanāni śrava-
n'ādy-artham upapadyate niyamena niryāṇāntena *veditavyam abhyāsanno* 'ham
anuttarāyāḥ samyaksambodher ity arthaḥ. tad ev' āha *nāpi tenēty-ādinā.*

25

tat kasya hetoḥ | tathā hy asyēmāni pūrva-nimittāni sam-

1. °ntīti CT. 2. °dhānugamanān C, °dha-gamanān PT. yañ-dag-paḥi mthaḥ.
3. °dinā CT. 4. °ntāra-prapanna C.

ḍṣyante yad utēmāṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ labhate
darśanāya vandanāya paryupāsanāya śravaṇāya ||

tad-virodhi¹-dharmānupasthāne [Tib. 186^b] katham śrāvak'ādi-bhūmau patana-
bhayaṃ na syād iti *tat kasya hetor ity āsaṅky' āha : tathā hy asyēmānīty-ādi.*
5 etad uktam : yasmāt pudgala-nairātmya-mātra-prabhedatvena² śrāvak'ādi-
bhūmi-viruddhām avikala-sarva-dharma-naiḥsvābhāvya-dyotikām prajñāpāra-
mitām *darśan'*ādy-artham *labhate* tato viruddhāyā Mātur upalambhān na śrā-
vak'ādi-bhūmi-pāt'āsaṅkēti.

evam ukte Bhagavān āyuṣmantam Śāriputram etad avocat |
10 evam etac Chāriputrāivam etat | pratibhātu te Śāriputra punar
apy etat sthānaṃ | yathā 'pi nāmāted buddhānubhāvena
vyāharasi vyāhariṣyasi ca ||

sādhūktatvād *evam etac Chāriputrāivam etad* iti sva-hastaṃ dattvā punar
api sāma(P. 134^a)rthy'ādhānārtham³ āha : *pratibhātū* ity-ādi.

15 evam ukte āyuṣmān Śāriputro Bhagavantam etad avocat |
tad-yathā 'pi nāma Bhagavann iha kaścid eva puruṣo mahā-
samudraṃ draṣṭu-kāmo bhavet sa gacchet mahā-samudraṃ
darśanāya | yathā-yathā ca sa gacchen mahā-samudraṃ darśa-
nāya tathā-tathā sacet paśyēt stambaṃ vā stamba-nimittam vā
20 parvataṃ vā parvata-nimittam vā tenāivam veditavyam dūre
tāvad ito mahā-samudra iti | sacet na bhūyaḥ paśyēt stambaṃ
vā stamba-nimittam vā parvataṃ vā parvata-nimittam vā tenāi-
vam veditavyam abhyāsanna ito mahā-samudra iti ||

nirantara-prayogārtham āha : *tad-yathā 'pi nāma Bhagavann iha kaścid*
25 *evēty-ādi. stambaṃ vā stamba-nimittam vēti* viṭapaṃ viṭapa⁴-nimittam vēty
artham.

1. °dhe C. 2. °bhavatvena PCT. rab-tu phye-ba-ñid-kyis. 3. °rthy'āvāhanārtham
C. 4. °ttam vā vṛkṣam vā vṛkṣa P; śiñ nam śiñ-kyi mtshan-ma.

tat kasya hetoḥ | anupūrva-nimno hi mahā-samudro na
mahā-samudrasyābhyantare kaścit stambo vā stamba-nimittam vā
parvato vā (217) parvata-nimittam vēti | kiṃ cāpi sa na mahā-
samudram sāksāt paśyati cakṣuṣā atha ca punaḥ sa niṣṭhām
gacchati abhyāsanno 'smi mahā-samudrasya nēto bhuyo dūre 5
mahā-samudra iti | evam eva Bhagavan bodhisattvena mahā-
sattvenēmām gambhīrām prajñāpāramitām śṛṇvatā veditavyam |
kiṃ cāpy ahaṃ tais tathāgatair arhadbhiḥ samyaksambuddhair
na sammukhaṃ vyākṛto 'tha ca punar abhyāsanno 'smy anutta-
rāyāḥ samyaksambodher vyākaraṇasya⁽¹⁾ || 10

stamb'ādy-anupalambhāt katham mahā-samudrasyābhyāsannatvam iti *tat*
kasya hetor ity āsāṅky' āha : anupūrva-nimno hīty-ādi.

etaḍ uktaṃ : yasmāt sva-hetunā janitāḥ¹ stamb'ādinā viruddho 'nupūrva-
nimnaḥ svabhāvo mahā-samudrasya atas tad-upalambha-svabhāvād eva stam-
b'ādy-anupalambhāt² tasyābhyāsannatvam iti. 15

prajñāpāramitām śṛṇvatā veditavyam iti satata-bhāvan'ādi-pratipattyā nira-
ntara-prayoga-balān niścetavyam.³

tat kasya hetoḥ | tathā hy enām gambhīrām prajñāpāra-
mitām labhate darśanāya vandanāya paryupāsānāya śravaṇā-
yēti | 20

katham Mātuḥ śravaṇa-kāraṇena vyākaraṇa-kāry'āsannībhāvo 'numiyata iti
*tat kasya hetor ity āsāṅky' āha : tathā hy enām ity-ādi.*⁴

etaḍ uktaṃ : kāraṇasyārthāntara-nirapekṣatayā kāryōtpādana-yogyatā-
'numānena svabhāva-hetunā vyākaraṇ'āsannībhāvānumānād adoṣa iti.

tad-yathā 'pi nāma Bhagavan vasante pratyupasthite śīrṇa-
parṇa-palāśeṣu nānā-vṛkṣeṣu nānā-pallavāḥ prādurbhavanti | 25

(1) vyākaraṇaṣyētīti ga° |

1. °ta PC. 2. °mbhās PC. ma-dmigs-pa yin-paḥi phyir. 3. °scit° C. 4.
°dinā CT.

pallaveṣu prādurbhūteṣv āttamanaskā bhavanti Jāmbūdvīpakā
 manuṣyās tāni pūrva-nimittāni vaneṣu dr̥ṣṭvā na cirād vana-
 puṣpāni ca phalāni ca prādurbhaviṣyanti || tat kasya hetoḥ |
 tathā hīmāni pūrva-nimittāni stambeṣu dr̥śyanta iti || evam
 5 eva Bhagavan yadā bodhisattvo mahāsattvo labhate imāṃ
 gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ darśanāya vandanāya pa-
 ryupāsanāya śravaṇāya upavartate tasyēyaṃ gambhīrā prajñā-
 pāramitā tadā paripakva-kuśalaḥ sa bodhisattvo mahāsattvo
 veditavyas tenāiva pūrvakeṇa kuśala-mūlenōpanāmitēyaṃ tasmai
 10 gambhīrā prajñāpāramitā | tatra yā devatāḥ pūrva-buddha-
 darśinīyas tāḥ pramuditā bhavanti prīti-saumanasya-jātāḥ paurva-
 kāṇām api bodhisattvānāṃ mahāsattvānāṃ imāny eva pūrva-
 nimittāny abhūvann anuttarāyāḥ samyaksambodher vyākara-
 ṇāya na-cireṇa batāyaṃ bodhisattvo mahāsattvo vyākaraṇam
 15 pratilapsyate 'nuttarāyāḥ samyaksambodher iti ||

[Tib. 187^a] āsannābhisambodha-prayogam āha tad-yathā 'pi nāma Bhagavan
 vasanta ity-ādinā. *śīrṇa-parṇa-palāśeṣu* iti patita-vṛddha-pattreṣu. pūrvavat tat
 kasya hetor ity āśaṅky' āha : tathā hīmāni pūrva-nimittānīty-ādi.

hetunā (P. 134^b) yaḥ samagreṇa kāryōtpādo 'numīyate
 20 arthāntarānapekṣatvāt sa svabhāvo 'nuvarṇita ||
 iti nyāyena¹ gatārtham etat. *upanāmitēyam* iti abhinavānāsra-va-dharm'ā-
 dhāratv'ādi-pratipatter āsannābhisambodha-prayoga-sāmarthyena² dhaukitā.

(218) tad-yathā 'pi nāma Bhagavan strī gurviṇī guru-
 garbhā tasyā yadā kāyo veṣṭate adhimātraṃ vā kāya-klamatho
 25 jāyate na ca sā caṃkramaṇa-śilā bhavati alp'āhārā ca bhavati
 alpa-styāna-middhā ca bhavati alpa-bhāṣyā ca bhavati alpa-
 sthāmā ca bhavati vedanā-bahulā ca bhavati krandantī ca
 bahulaṃ viharati na ca saṃvāsa-śilā bhavati paurvakenāyoniśo-

1. nyāyana PC. 2. sārthy° C.

manasikāreṇ' āseviteṇa niṣeviteṇa bhāvitena bahulikṛtenēmām
 evamrūpām kāyena vedanām pratyanubhavāmīti tadā vedita-
 vyam idam Bhagavan yathā 'syāḥ pūrva-nimittāni samdṛśya-
 nte tathā na cireṇa batēyaṃ strī prasosyate iti | evam eva
 Bhagavan yadā bodhisattvasya mahāsattvasyēyaṃ⁽¹⁾ gambhīrā 5
 prajñāpāramitōpavartate darśanāya vandanāya paryupāsanāya
 śravaṇāya śṛṇvtaś cānām ramate citam asyām prajñāpārami-
 tāyām arthikatayā⁽²⁾ cōtpadyate tadā⁽³⁾ veditavyam idam Bhaga-
 vann acireṇa batāyaṃ bodhisattvo mahāsattvo vyākaraṇam
 pratilapsyate 'nuttarāyāḥ samyaksambodher iti || 10

evam ukte Bhagavān āyuṣmantam Śāriputram etad avo-
 cat | sādhu sādhu Śāriputra | idam api te Śāriputra buddhā-
 nubhāvena pratibhāti ||

kṣiprābhisambodha-prayogārtham āha: *tad-yathā 'pi nāmēty-ādi. jāta-*
garbhatvād gurviṇī. āsanna-prasava-kālatvād guru-garbhā. aṅga-vijṛmbhaṇād 15
veṣṭate. paurvakenāyonīṣo-manasikāreṇa grāmya-dharma-pratisamyuktena, pra-
yoga-maula-prṣṭhāvasthāsu yathākramam āseviteṇa niṣeviteṇa bhāvitena, sarvatra
punaḥ-punar āmukhīkaraṇād bahulikṛtenēmām vartamānām evam-rūpām asahyām
kāyena vedanām duḥkham anubhavāmīti cintayatīti śeṣaḥ. śṛṇvataś cānām ra-
mate cittam asyām iti ādheyasya pratipatti-dharmasya kṣipram dharma-kāya- 20
 phalābhinirvartan'ādi-pratipattimato yathōkta-prayoga-sāmarthyāc *cittam pra-*
jñāpāramitāyām śravaṇa-pūrvakam *ramate* bhaktim karotīti yāvat.

atha khalv āyuṣmān Subhūtir Bhagavantam etad avocat |
 āścaryam Bhagavan yāvat⁽⁴⁾ superigṛhītāś ca superittāś ca
 superinditāś ca me bodhisattvā mahāsattvās tathāgatenārhatā 25
 samyaksambuddhena ||

(1) mahāsattvasya paripakva-kuśalamūlasya yathā yathēyaṃ iti ga° ca° |

(2) arthikatayā chandikatayēti ga° |

(3) tathā tathā iti ma° |

(4) yāvad yad iti kha° gha° ca° |

parārtha-prayogam āha āścaryam Bhagavan yāvad ity-ādinā. yāvad-vacana-
 nena sanāthā ity-ādi-parigrahaḥ. yasmād vyākaraṇ'ādibhir bhūmiṣu pāramitāsu
 ca niveśanāt su[Tib.187^b]pariḡrhitāḥ¹ suparītās ca, kalyāṇamitra-(P.135^a)-pra-
 tyarpaṇāc² ca suparīnditā Bhagavatā bodhisattvās tasmād āścaryam. sarva-viṣa-
 5 yatve 'pi kṛpāyā viśiṣṭ'āsaya-sampatti-bhavyatā-balena pratiniyata-janānugraho
 vismayah.

(219) Bhagavān āha | tathā hi te Subhūte bodhisattvā
 mahāsattvā bahu-jana-hitāya pratipannā bahu-jana-sukhāya
 lokānukampāyai |

10 viśiṣṭ'āsaya-sampattim ev' āha tathā hīty-ādinā. anāgata-sambandhenārtha-
 kāritvād bahu-jana-hitāya pratipannāḥ. vartamāna-kālatayēdānīm artha-karaṇād
 bahu-jana-sukhāya, atīta-kāla-sambandhena kṛtānām kuśalākuśala-vāsanānām
 yathākramam vivṛddhaye parihāṇaye vā yatna-karaṇāl lokānukampāyai pra-
 tipannā iti pūrveṇa sambandhaḥ.

15 mahato jana-kāyasyārthāya hitāya sukhāya devānām ca
 manuṣyānām cānukampakā anukampām upādāyānuttarām sa-
 myaksambodhim abhisambodhdhu-kāmāḥ anuttarām samyaksam-
 bodhim abhisambudhyānuttarām dharmam deśayitu-kāmāḥ ||

punar apy atītānāgata-vartamāna-kāla-sambandhāt sāmānyen' āha: mahato
 20 jana-kāyasyārthāya hitāya sukhāyēti. dharmam deśayitu-kāmā itī prajñāpāra-
 mitāyām³ dharmā-cakra-pravartan'ādi-pratipattimatām parārtha-karaṇād⁴ dha-
 rmaḥ bhāṣitu-kāmāḥ.

Subhūtir āha | iha Bhagavan bodhisattvasya mahāsattva-
 sya prajñāpāramitāyām carataḥ katham prajñāpāramitā-bhāvanā
 25 paripūriḥ gacchati ||

Bhagavān āha | yadi Subhūte bodhisattvo mahāsattvaḥ
 prajñāpāramitāyām caran na rūpasya vṛddhiḥ samanupaśyati

1. °tā PC. 2. °tyap° P, °tyayaṇ° C. 3. °yā C. 4. °ṇā PC.

carati prajñāpāramitāyāṃ | evaṃ na vedanāyā na saṃjñāyā
na saṃskārāṇāṃ na vijñānasya vṛddhiṃ samanupaśyati carati
prajñāpāramitāyāṃ | na rūpasya parihāṇiṃ samanupaśyati
carati prajñāpāramitāyāṃ | evaṃ na vedanāyā na saṃjñāyā
na saṃskārāṇāṃ na vijñānasya parihāṇiṃ samanupaśyati 5
carati prajñāpāramitāyāṃ |

avṛddhy-aparihāṇi-prayogārtham āha : *iha Bhagavan bodhisattvasyēty-ādi.*
rūp'ādīnāṃ vṛddhi-parihāṇy-adarśanena prajñāpāramitāyāṃ caraṇānujñānāt
tat-prayogo 'bhihitah.

dharmaṃ na samanupaśyati carati prajñāpāramitāyāṃ | 10
adharmam api na samanupaśyati carati prajñāpāramitāyāṃ |
evaṃ asya prajñāpāramitā-bhāvanā paripūriṃ gacchati ||

dharmādharma'ādy-anupalambha-prayogārtham āha : *dharmam na sama-*
nupaśyatīty-ādi. dharmādharma'āder anupalambha-pratipattya¹ tat-prayogatvād
evaṃ bhāvanā paripūriṃ gacchati. 15

Subhūtir āha | acintyam idaṃ Bhagavan deśyate ||
Bhagavān āha | rūpaṃ hi Subhūte 'cintyaṃ | evaṃ veda-
nā saṃjñā saṃskārā vijñānaṃ hi Subhūte 'cintyaṃ | rūpaṃ
acintyam ity api Subhūte na saṃjñānīte carati prajñāpāramitā-
yāṃ | evaṃ vedanā saṃjñā saṃskārā vijñānaṃ acintyam ity 20
api Subhūte na saṃjñānīte carati prajñāpāramitāyāṃ ||

acinty'ākāra-saṃjñā-(P. 135^b)nirodha-prayogārtham āha : *acintyam idaṃ*
Bhagavan deśyata ity-ādi. dharmā[Tib. 188^a]dhātu-rūpatvena cintayitum aśa-
kyatvād *acintyam.* ²rūp'ādy-acintyam iti² yadi na saṃjñānīte tad-grahāṇa-saṃjñā-
nirodhāt tadā yathōkta-prayogena³ carati prajñāpāramitāyāṃ ity arthah. 25

(220) atha khalv āyuṣmān Śāriputro Bhagavantam etad

1. °mbhānupapattya C. 2 ... 2. rūpād iti PC, rūp'ādīti T; gzugs la-sogs-pa bsaṃ-
kyis mi khyab-paḥo. 3. yogena CT.

avocat| ko 'tra Bhagavann adhimokṣayiṣyati evaṃ gambhīrā=
yāṃ prajñāpāramitāyāṃ ||

avikalpa-prayogārtham praśnayann āha: *ko 'tra Bhagavann adhimokṣa=
yiṣyatīty-ādi.*

5 Bhagavān āha| yaḥ Śāriputra caritāvī bodhisattvo mahā=
sattvo bhaviṣyati prajñāpāramitāyāṃ so 'tra prajñāpāramitāyāṃ
adhimokṣayiṣyati ||

āyuṣmān Śāriputra āha| katham Bhagavan caritāvī bo=
dhisattvo mahāsattvo bhaviṣyati katham caritāvī 'ti-nāmadheyam
10 labhate ||

parihartum āha: *yaḥ Śāriputra caritāvī 'ty-ādi.*

Bhagavān āha| iha Śāriputra bodhisattvo mahāsattvo
balāni na kalpayati vaiśāradyaṇi na kalpayati buddha-dharmān
api na kalpayati sarvajñatām api na kalpayati ||

15 *katham Bhagavaṃs caritāvī bodhisattvo mahāsattvo bhavatīti svarūpa-lābha=
praśnam katham caritāvī 'ti-nāmadheyam labhata ity anvartha¹-samjñā-lābha-pra=
śnam ca pariharann āha: iha Śāriputrēty-ādi.*

tat kasya hetoḥ| balāni hi Śāriputrācintyaṇi vaiśāradyaṇy
apy acintyaṇi buddha-dharmā apy scintyaḥ sarvajñatā 'py
20 acintyā sarva-dharmā apy acintyaḥ || evaṃ caritāvī Śāriputra
bodhisattvo mahāsattvo na kvacī carati carati prajñāpāramitā=
yāṃ | evaṃ sa caritāvī 'ty ucyate caritāvī 'ti-nāmadheyam la=
bhate⁽¹⁾ ||

nanu cintā-viṣaya-bala-vaiśāradyaṇi² katham na kalpayatīti *tat*
25 *kasya hetor ity āśaṅky' āha: balāni hi Śāriputrēty-ādi. tattvato dharmā-*

(1) ga° pustake labhate ity anantaram, evañ ca tasya prajñāpāramitā-bhāvanā-
paripūriṃ gacchati iti paṭho 'sti |

1. °rtham PC. 2. sambhāve PCT. yod-pa yin-na.

dhātu-rūpatvād rūp'ādi-tan-nimitta-tat-svabhāvavikalpan'ādi¹-(P. 136^a)pratipatti-sāmarthyenāvikalpa-prayoga-lābhāc cintā'tikrāntatvenâcintyāni bal'ādīni na kalpayatīty arthaḥ.

atha khalv āyusmān Subhūtir Bhagavantam etad avocat |
gambhīrā Bhagavan prajñāpāramitā | ratna-rāsir Bhagavan 5
prajñāpāramitā |

phala-ratna-dāna-prayogārtham āha : *gambhīrā Bhagavan prajñāpāramitā ratna-rāsir Bhagavan prajñāpāramitēti*. dharma²-pudgala-nairātmya-pratipakṣatvena *gambhīrā* satī prathama-phala-darśan'ādi-pratipattyā phala-ratna-dāna-prayogavatām srotaāpatty-ādy-anuttara-samyaksambodhi-phala-ratnasya dā- 10 trītvād *ratna-rāsīḥ*.

śuddha-rāsir Bhagavan prajñāpāramitā ākāśa-śuddhatām
upādāya |

viśuddhi-prayogārtham [Tib. 188^b] āha : *śuddha-rāsir* ity-ādi. *ākāśasyēva śuddhatām upādāya* rūp'ādi-viśuddhi-bhāvanayā tat-prayogavatām kleśa-jñey'² 15 āvaraṇa-prahāṇa-hetutvena *śuddha-rāsīḥ*.

āścaryaṃ Bhagavan syāt yad enām prajñāpāramitām
udgrhṇatām dhārayatām vācayatām paryavāpnuvatām pravartayatām
deśayatām upadiśatām uddiśatām svādhyāyatām likhatām
ca kula-putrāṇām kula-duhitṛṇām ca bahavo 'ntarāyā utpa- 20
dyaeran ||

avadhi-prayogārtham āha : *āścaryaṃ Bhagavann* ity-ādi. mahā'nubhāvatve 'py antarāya-sambhava ity *āścaryaṃ*.

(221) evam ukte Bhagavān āyusmantam Subhūtim etad avocat |
evam etat Subhūte evam etat | bahavaḥ Subhūte 'ntarāyā imām 25
prajñāpāramitām udgrhṇatām dhārayatām vācayatām paryavā-

1. °bhāva-vik° PCT. mi-rtog-pa. 2. om. P.

pnuvatām pravartayatām deśayatām upadiśatām uddiśatām svā-
dhyāyatām likhatām ca kula-putrāṇām kula-duhitṛṇām ca
bhaviṣyanti ||

sādhūktam ity āha : *evam etat Subhūta* ity-ādi.

5 tat kasya hetoḥ | tathā hi Subhūte imāṃ prajñāpāramitām
udgrhṇatām dhārayatām vācayatām paryavāpnuvatām pravarta-
yatām deśayatām upadiśatām uddiśatām svādhyāyatām likhatām
ca kula-putrāṇām kula-duhitṛṇām ca Māraḥ pāpīyaṃ autsukyam
āpatsyate 'ntarāyaṃ kartuṃ ||

10 niryuktikam evēdam iti *tat kasya hetor* ity āśaṅky' āhā : *tathā hīty-ādi.*
yasmān Māraḥ pāpīyaṃ autsukyam udyogam¹ āpatsyate 'ntarāyaṃ kartuṃ tan-
nimittam tasmād bahavo 'ntarāyā ity arthaḥ.

15 tatra śīghram likhatā sacen māsenā vā māsa-dvayena vā
māsa-trayena vā likhyeta likhitavyāivaṃ bhavet | sacet samva-
tsareṇa tato vā 'pareṇa likhitā bhavet tathā 'pi likhitavyāiva
khalu punaḥ Subhūte bhavati tena kula-putreṇa kula-dubitrā
vā iyaṃ prajñāpāramitā ||

20 yady evaṃ katham. tarhi śīghram likhyata ity āha : *tatra śīghram* ity-ādi.
saṃvatsareṇēti vacanam tāvatā ṛtv'ādi-pratyaya-sākalyād bahiḥ kālo nāstīti
jñāpanārtham ity ārya-Vimuktiṣeṇaḥ. *tathā 'pi likhitavyāivēti* saṃvatsarā-
bhiyogānutsarg'ādi-pratipattimatām avadhi-prayoga-lābhāl *likhitavyāiva* nir-
vighnatayā śīghram iti śeṣaḥ.

 tat kasya hetoḥ | evaṃ hy etat Subhūte bhavati yat mahā-
ratnānām bahavo 'ntarāyā utpadyante ||

25 nanu saṃvatsareṇa likhane katham śīghram iti *tat kasya hetor* ity āśaṅky'
āha : *evam hy etad* ity-ādi. (P.136^b) dharmatāṣā yasmān mahā-ratnānām
bahavo 'ntarāyāḥ sambhavanti tasmāt parama-ratna-svabhāvāyā Mātuḥ saṃva-

1. udveg° T.

tsareṇa bahv-antarāyatve 'pi likhanaṃ śīghraṃ evēti bhāvaḥ.

yathōktā eva prayogā grāhyāḥ¹.

tathā cōktaṃ :

rūp'ādiṣv [Tib. 189^a] anavasthānāt^I teṣu yoga-niṣedhataḥ^{II}

tat-tathatā-gambhīratvāt^{III} teṣāṃ duravagāhataḥ^{IV} || (8)

5

tad-apramānyataḥ^V kṛcchrāc cireṇa pratibodhataḥ^{VI}

vyākṛtāv^{VII} avivartyatve^{VIII} niryāṇe^{IX} sa-nirantare^X || (9)

āsanna-bodhe^{XI} kṣipraṃ^{XII} ca parārthe^{XIII} 'vṛddhy-ahānitaḥ^{XIV}

dharmādharma'ādy-adrṣṭau^{XV} ca rūpācinty'ādy-adarsane^{XVI} || (10)

rūp'ādes tan-nimittasya tad-bhāvasyāvikalpakaḥ^{XVII}

10

phala-ratna-pradātā^{XVIII} ca śuddhakaḥ^{XIX} sāvadhīś^{XX} ca saḥ. || iti. (11)

yukta-rūpā cēyam² eṣāṃ vimśateḥ prayogāṇāṃ ānupūrvī. tathā hi rūp'ādiṣv anabhiniveśa-yogena sthito 'yoga-prayogeṇābbiyujyamānas³ teṣāṃ rūp'ādīnāṃ gambhīratāṃ duravagāhatāṃ apramāṇatāṃ cāvagacchati. tato⁴ 'samyag-yoga-vihitaten' ādikarmikaḥ kṛcchreṇa tad-anyaḥ sukheṇa vyākaraṇaṃ avinivartya- 15 bhūmiṃ ca prāpya⁵ niryāty-avirahito 'bhisambodhy⁵-āsannībhavati, kṣipraṃ abhisambudhyate. tataḥ parārtha-kurvan na vardhate na parihīyate. tato dharmādharma'ādau sāmānye⁶ rūpācinty'ādau ca viśeṣe sarva-samjñā-prahāṇād avikalpakaḥ phala-ratna-pradānena parāṃ śuddhiṃ niṣṭhāṃ prāpto bhavati. pūrvam ev' ā-samvatsaram abhiyoga-parikarmita-citta-samtāna ity adhigama-pra- 20 bhāvitaḥ (P. 137^a)prayogānukramaḥ. 20⁷.

evam ukte āyusmān Subhūtir Bhagavantam etad avocat |
iha Bhagavan prajñāpāramitāyām udgrhyamāṇāyām vācyamā-
nāyām paryavāpyamāṇāyām pravartyamāṇāyām deśyamāṇāyām
upadiśyamāṇāyām uddiśyamāṇāyām svādhyāyamāṇāyām likhya- 25
māṇāyām ca Māraḥ pāpīyān bahu-prakāram autsukyam āpa-
tsyate 'ntarāya-karmaṇa udyogaṃ ca kariṣyati ||

Bhagavān āha | kiṃ cāpi Subhūte Māraḥ pāpīyān udyogaṃ

1. °kta evā prayogo grāhyāḥ T. 2. tv iyam C. 3. °bhipūjy° PC. mñon-par brtson-pa. 4. ato P. 5... 5. niryātya viharito bhavaty P, °hito bhavaty CT. nes-par ḥbyuñ-ba dañ mi-ḥbral-bar ḥgyur-ṣiñ mñon-par rdsogs-par byañ-chub-pa. 6. °nya P. 7. om. CT.

āpatsyate 'ntarāya-karmaṇaḥ asyaṃ prajñāpāramitāyāṃ
 udgrhyamānāyāṃ dhāryamānāyāṃ vācyamānāyāṃ paryavāpya-
 mānāyāṃ pravartyamānāyāṃ deśyamānāyāṃ upadiśyamānāyāṃ
 uddiśyamānāyāṃ svādhyāyamānāyāṃ likhya(222)mānāyāṃ ca
 5 atha ca punar na prasahiṣyate 'cchidrasamādānasya bodhisattvasya
 mahāsattvasyāntarāyūṃ kartuṃ ||

prayogānantaram guṇa-darśana-pūrvakam sutarām abhyasyante prayogā iti
 tad-guṇā vaktavyāḥ.

tatra prathamam Māra-śakti-vyāghāta-guṇam vaktum āha: *iha Bhagavan*
 10 [Tib. 189^b] *prajñāpāramitāyāṃ* ity-ādi.

na prasahiṣyata iti na prabhaviṣyati. *acchidra-samādānasyēti* akhaṇḍita-
 prajñāpāramitā-paṭhan'ādi-samādānasya.

atha khalv āyuṣmān Śāriputro Bhagavantam etad avocat |
 yadā Bhagavann imāṃ prajñāpāramitāṃ udgrhṇatāṃ dhāraya-
 15 tāṃ vācyatāṃ paryavāpnuvatāṃ pravartayatāṃ deśayatāṃ
 upadiśatāṃ uddiśatāṃ svādhyāyatāṃ likhatāṃ ca kula-putrā-
 ṇāṃ kula-duhitṛṇāṃ ca Māraḥ pāpīyaṃ autsukyam āpatsyate
 'ntarāya-karaṇāya tadā katham etarhi Bhagavan kula-putrāḥ
 kula-duhitaras cēmāṃ prajñāpāramitāṃ udgrahīṣyanti dhāra-
 20 yiṣyanti vācayiṣyanti paryavāpsyanti pravartayiṣyanti deśa-
 yiṣyanti upadekṣyanti uddekṣyanti svādhyāsyanti likhiṣyanti
 ca | kasya cānubhāvena Bhagavaṃs te kula-putrāḥ kula-duhita-
 ras cēmāṃ prajñāpāramitāṃ udgrahīṣyanti dhārayiṣyanti vāca-
 yiṣyanti paryavāpsyanti pravartayiṣyanti deśayiṣyanti upa-
 25 dekṣyanti uddekṣyanti svādhyāsyanti likhiṣyanti ca ||

evam ukte Bhagavān āyuṣmantam Śāriputram etad avocat |
 buddhānāṃ Śāriputra bhagavatāṃ tathāgatānāṃ arhatāṃ
 samyaksambuddhānāṃ anubhāvena te kula-putrāḥ kula-duhita-
 ras cēmāṃ prajñāpāramitāṃ udgrahīṣyanti dhārayiṣyanti vā-

cayīṣyanti paryavāpsyanti pravartayīṣyanti deśayīṣyanty upa-
deksyanty uddeksyanti svādhyāsyanti likhīṣyanti ca tathatvāya
śikṣīṣyante tathatvāya pratipatsyante tathatvāya yogam āpa-
tsyante ||

'acchidra²-samādānasya¹ tāvan-mātraṃ vighnāsāmarthyād āha : *yaḥ Bha-* 5
gavann ity-ādi. *katham etarhīti* kena prakāreṇēdānīm. *kasya vā 'nubhāvenēti*
kasya vā sāmartyena.

samyaksambuddhānām annbhāvenēti vikalpena praśna-dvayasya kṛtatvāt
pāścātyasyāiva parihāraḥ.

etad uktaṃ : prayoga-bhāvanā'vasthāyām³ tathāgatānām adhiṣṭhānasya 10
lābhān Māra-śakti-vyāghāta-guṇodayeṇōdgrahaṇ'ādikaṃ kariṣyantīti.

tat kasya hetoḥ | eṣā hi Śāriputra dharmāṇaṃ dharmatā
ye te 'prameyeṣv asaṃkhyeyeṣu lokadhātuṣu buddhā bhagavantas
tiṣṭhanti⁽¹⁾ dhriyante yāpayanti te imāṃ prajñāpāramitāṃ (223)
samanvāharīṣyanti parigrahīṣyanti bhāṣyamāṇāṃ udgrhyamā- 15
ṇāṃ dhāryamāṇāṃ vācyamāṇāṃ paryavāpyamāṇāṃ pravartya-
māṇāṃ deśyamāṇāṃ upadiśyamāṇāṃ uddiśyamāṇāṃ svādhyā-
yamāṇāṃ likhyamāṇāṃ ca ||

tathāgatānubhāvas teṣāṃ katham iti *tat kasya hetor* ity āśaṅky' āha : *eṣā*
hi Śāriputra dharmāṇāṃ dharmatēti sugamaṃ⁴. etad eva spaṣṭayann āha : *ye* 20
te 'prameyeṣv ity-ādi.

ye cānāṃ prajñāpāramitāṃ kula-putrāḥ kula-duhitaraś
cōdgrahīṣyanti dhārayīṣyanti vācayīṣyanti paryavāpsyanti
pravartayīṣyanti deśayīṣyanty upadeksyanty uddeksyanti svādhyā-
syanti ca tathatvāya śikṣīṣyante tathatvāya pratipatsyante 25
tathatvāya yogam āpatsyante tāṃś ca te buddhā bhagavantaḥ

(1) etarhi tiṣṭhanti iti ga° |

1 ... 1. om. Tib. 2. sacch° P. 3. °nāvāra-sth° P. 4. °gamaḥ P.

samanvāhariṣyanti parigrahīṣyanti ca | na hi⁽¹⁾ Śāriputra bud-
dha-samanvāhṛtānāṃ buddha-parigrhītānāṃ ca kula-putrāṇāṃ
kula-duhitṛṇāṃ ca śakyam antarāyaṃ kartuṃ ||

dvitīyaṃ buddha-samanvāhāra-jñātatva-guṇaṃ vaktum āha : *ye cānāṃ*
5 *prajñāpāramitāṃ* ity-ādi. śakty-ādhānāyāvalokanāt *samanvāhariṣyanti*. sāma-
rthyōtpādanāt *parigrahīṣyanti*.

evam ukte āyuṣmān Śāriputro Bhagavantam etad avocat |
ye 'pi te Bhagavan bodhisattvā mahāsattvā imāṃ gambhīrāṃ
prajñāpāramitāṃ śroṣyanty udgrahīṣyanti⁽²⁾ dhārayiṣyanti vāca-
10 yiṣyanti paryavāpsyanti pravartayiṣyanti deśayiṣyanty upade-
kṣyanty uddeksyanti svādhyāsyanti likhiṣyanti ca tathatvāya
śikṣiṣyante tathatvāya pratipatsyante tathatvāya yogam āpa-
tsyante sarve te Bhagavan buddhānubhāvena buddhādhiṣṭhā-
nena buddha-parigraheṇa ca imāṃ prajñāpāramitāṃ śroṣyanty
15 udgrahīṣyanti dhārayiṣyanti vācayiṣyanti paryavāpsyanti pra-
vartayiṣyanti deśayiṣyanty upadekṣyanty uddeksyanti svādhyā-
syanti likhiṣyanti ca tathatvāya ca śikṣiṣyante tathatvāya pra-
tipatsyante tathatvāya yogam āpatsyante evaṃ ca saṃpāda-
yiṣyanti ||

20 tad eva vistareṇ' āha *ye 'pi te Bhagavann* ity-ādinā. prayoga-maula-prsthā-
vasthāsu¹ tathāgata-²samanvāhāraṇa-lābhād buddha-²samanvāhāra-jñātatva-guṇō-
dayena śravaṇ'ādim kariṣyantīty āha *buddhānubhāvenê*(P. 137^b)ty-ādi-vacanaṃ.

evam ukte Bhagavān āyuṣmantam Śāriputram etad avocat |
evam etac Chāri(224)putrāvam etat | sarve te Śāriputra bod-
25 hisattvā mahāsattvā buddhānubhāvena buddhādhiṣṭhānena bud-
dha-parigraheṇa ca imāṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ śroṣyanty

(1) na ca iti ca° |

(2) śrutvā cōdgrahīṣyantīti ga° |

1. °lāvasth° C. 2 ... 2. om. C.

hīṣyanti dhārayiṣyanti vācayiṣyanti paryavāpsyanti pravartayīṣyanti deśayiṣyanty upadekṣyanty uddekṣyanti svādhyāsyanti likhiṣyanti ca tathatvāya śikṣiṣyante tathatvāya pratipatsyante tathatvāya yogam āpatsyante |

sādhūktatven' [Tib. 190^a] āha : *evam etad ity-ādi.*

5

jñātās te Śāriputra tathāgatenādhiṣṭhitās te Śāriputra tathāgatena drṣṭās te Śāriputra tathāgatena vyāvalokitās te Śāriputra tathāgatena buddha-cakṣuṣā ||

ṭṭīyaṃ buddha-pratyakṣīkaraṇa-guṇaṃ nirdiśann¹ āha : *jñātās ta ity-ādi.*
viśiṣṭārth'ādhānābhiprāyeṇa divya-cakṣuṣā *jñātāḥ*, prajñā-cakṣuṣā *'dhiṣṭhitāḥ*, 10
dharmā-cakṣuṣā *drṣṭāḥ*, *vyāvalokitā* buddha-cakṣuṣēti spaṣṭam eva.

ye te bodhisattvā mahāsattvā imāṃ prajñāpāramitāṃ śroṣyanty udgrahīṣyanti dhārayiṣyanti vācayiṣyanti paryavāpsyanti pravartayīṣyanti deśayiṣyanty upadekṣyanty uddekṣyanti svādhyāsyanti likhiṣyanti ca tathatvāya ca śikṣiṣyante tathatvāya pratipatsyante tathatvāya yogam āpatsyante |

15

ke punas ta ity āha : *ye ta ity-adi.*

etad uktam : tathāgata-jñāna-darśana-lābhād buddha-pratyakṣīkaraṇa-guṇavanto² ye śravaṇ'ādi-kāriṇas te jñātā iti.

Śrutvōdgrhya dhārayitvā vācayitvā paryavāpya pravartya deśayitvōpadiśyōddiśya svādhyāya likhitvā tathatvāya śikṣamānās tathatvāya pratipadyamānās tathatvāya yogam āpadyamānā āsannībhaviṣyanty anuttarāyāḥ samyaksambodhes tathatvāya sthāsyanty anuttarāyai samyaksambodhaye ||

20

samyaksambodhy-āsannībhāva-guṇaṃ caturthaṃ nirdiśann āha : *śrutvōdgrhyēty-ādi.* *āsannībhaviṣyantīti* tathāgatānāṃ samīpībhavana-lābhena samyak-

25

1. °raṇaṃ nird° P. 2. °raṇav° P.

sambodhy-āsannībhāva-guṇodayān nikaṭavartino bhaviṣyanti.

ye 'pi⁽¹⁾ Śāriputrānām prajñāpāramitām likhitvā dhāra-
 yiṣyanti vācayiṣyanti paryavāpsyanti deśayiṣyanty upadekṣyanty
 uddekṣyanti svādhyāsyanti likhiṣyanti na ca tathatvāya⁽²⁾ śik-
 5 ṣiṣyante na ca tathatvāya pratipatsyante na ca tathatvāya
 yogam āpatsyante te na tathatvāya śikṣamāṇā na tathatvāya
 pratipadyamāṇā na tathatvāya yogam āpadyamāṇā (225) na
 tathatāyām sthāsyanty anuttarāyām samyaksambodhau te 'pi
 Śāriputra tathāgatena jñātās te 'pi tathāgatenādhiṣṭhitās te
 10 'pi tathāgatena drṣṭās te 'pi tathāgatena vyavalokitā buddha-
 cakṣuṣā | teṣām api Śāriputra mahā'rthiko mahā'nuśaṃso mahā-
 phalo mahā-vipākaś ca sa pariśramaḥ parispandaś ca bha-
 viṣyati ||

mahā'rthat'ādi-guṇam pañcamam pratipādayann āha : *ye 'pi' Śāriputrānām*
 15 *ity-ādi. na tathatāyām sthāsyantīti ananyathā'rthena tathatāyām samyaksam-*
bodhau pratipatti-vaikalyān na tadāiva sthāsyati. teṣām apīti mahā'nuśaṃsa-
lābhān mahā'rthat'ādi-guṇodayena pustaka-likhitāyā² dhāraṇa-vācanavatām bud-
dhair avirahitatvaṃ sugati-parāyaṇatvaṃ samyaksambuddhatvaṃ nirvāṇāt pa-
reṇāpi ca parārtha-pravṛttim adhikṛtya yathākramam mahā'rthiko mahā'nuśaṃso³
 20 *mahā-phalo mahā-vipākaś cēti catvāri padāni veditavyāni. prakṛṣṭās cātra [Tib.*
 190^b] pāko *vipāko draṣṭavyaḥ. sa pariśrama itī tal-likhanam. parispanda⁴ itī*
 dhāraṇa-vācane.

tat kasya hetoḥ | tathā hi prajñāpāramitā paramārtho-
 paśamhitā sarva-dharmāṇām yathā-bhūta-prativedhāya pra-
 25 tyupasthitā sarva-sattvānām ||

yathā prajñaptito dharmā-(P.138^a)mahāyāna-manaskriyā

(1) ye 'pi te itī ga° |

(2) likhitvā dhārayiṣyanti na ca tathatvāyēti kha° nā° ca° |

1. 'pi te C. 2. °yām PT. 3. °sā P. 4. °riṣyanda PC. Ed. & Tib. (yoūs-su
 gyo-ba) as the present reading.

bodhisattvasya satatam prajñayā tri-prakārayā ||

dhātu-puṣṭyai¹ praveśāya cārtha-siddhyai bhavaty asau |

iti sarvasya mahāyāna-dharmasyānuśamsatve katham Jina-jananyā evānuśamsa
iti *tat kasya hetor ity āśaṅky' āha : tathā hi prajñāpāramitēty-ādi. yasmāt*
sarva-dharma-naiḥsvābhāvya-mukhena *dharmāṇām tattva-prativedhāya śrava-* 5
n'ādi-krameṇa pratyupasthitā tasmāt tasyā evānuśamsa² mukhyata ity arthaḥ.

ime khalu punaḥ Śāriputra ṣaṭ-pāramitā-pratisaṃyuktāḥ
sūtrāntās tathāgatasyātyayena dakṣiṇā-pathe pracariṣyanti da-
kṣiṇā-pathāt punar eva vartanyām pracariṣyanti vartanyāḥ
punar uttara-pathe pracariṣyanti nava-maṇḍa-prāpte dharma- 10
vinaye sad-dharmasyāntardhāna-kāla-samaye samanvāhṛtās te
Śāriputra tathāgatena || kula-putrā kula-duhitaraś ca tasmin
kāle ya imām prajñāpāramitām udgrahīṣyanti dhārayiṣyanti
vācayiṣyanti paryavāpsyanti pravartayiṣyanti deśayiṣyanty upa-
deksyanty uddeksyanti svādhyāsyanti antaśo likhitvā pustaka- 15
gatām api kṛtvā dhārayiṣyanti jñātās te Śāriputra tathāgatena-
dhiṣṭhitās te Śāriputra tathāgatena dṛṣṭās te Śāriputra tathā-
gatena vyavalokitās te Śāriputra tathāgatena buddha-cakṣuṣā ||

deśa-nirūpaṇa-guṇam ṣaṣṭham vaktum āha : *ime khalu punaḥ Śāriputra*
ṣaṭ-pāramitā-pratisaṃyuktā ity-ādi. *ṣaṭ-pāramitā-vacanam dān'ādi-pāramitā-sa-* 20
hāyabhūtātvat pariśiṣṭa-pāramitānām. tathā hi dān'ādibhis tīrṇbhīḥ³ pāramitā-
bhir anugrṛhita-sattvānām catuḥ-saṃgraha-vastu-saṃgrṛhitenôpāya-kausalena
kausale pratiṣṭhāpanād upāya-kausala-pāramitā tīrṇām pāramitānām sahāya-
bhūtā. dṛṣṭe dharme kleśa-pracuratayā kuśale karmany akṣamatven' āyatyām
manda-kleśatve manasaḥ praṇidhānāt⁴ praṇidhi-pāramitā vīrya-pāramitāyāḥ⁴ sa- 25
hāya-bhūtā. sat-puruṣa-sevām saddarma-śravaṇam e' āgamyā, durbalādhyāśa-
yatām⁵ vyāvartya, āśaya-balavattvam⁶ praṇite dhātau prāpyādhyātman⁷ citta-

1. poṣṭau C. 2. °sā C. 3. °n'ādi-tis° C. 4...4. praṇidhipāramitāyāḥ PC.
smon-lam-gyi pha-rol-tu phyin-pa ni brtson-ḥgrus-kyi pha-rol-tu phyin-paḥi. 5. °rla-
bhādhy° C, durvarlādhy° P. stobs chuñ-ba-ñid. 6. valamtvam P, lavattvam C. stobs.
7. °tma C.

sthāpana-sāmarthyā-lābhād ¹bala-pāramitā dhyāna-pāramitāyāḥ¹ sahāya-bhūtā.
 bodhisattva-[Tib.191^a]piṭaka-śrut'ālamhana-pūrvaka-lokōttara-prajñā-nirhāra-sā-
 marthyāj jñāna-pāramitā prajñā-pāramitā(P.138^b)yāḥ sahāya-bhūtēti. *varṭanyām*
 iti pūrva-deśe. *nava-maṇḍa-prāpta* iti *nava-maṇḍa* ivābhinava-sāra ivābhidheye
 5 'rthe tais-tair dharma-bhāṇakaiḥ *prāpte* sati *pracariṣyanti sūtrāntā* iti pūrveṇa
 sambandhaḥ.

anena ca granthena tathāgata-kṛtya-karaṇād deśa-nirūpaṇā-guṇa-lābhena
 dharma-bhāṇakānām buddha-samanvāhāra-kāṅkṣ'ādi-nirāsārtho veditavyaḥ. tad
 ev' āha *samanvāhṛtā* ity-ādinā.

10 Śāriputra āha | iyam api Bhagavan prajñāpāramitā evaṃ
 gambhīrā paścime kāle paścime samaye vaistārikī bhaviṣyaty
 uttarasyāṃ diśy uttare dig-bhāge ||

pañca-kaṣāyōtsadatvenātyantam abhavyatvāt sattva-dhātor dharma-rat-
 nasya pracaraṇam asambhāvayann āha : *iyam apīty-ādi*. *paścime kāla* ity etad
 15 ev' āha : *paścime samaya* iti. na Kaṇād'ādi²-parikalpitaḥ kālo nityo³ 'sti, kra-
 mētarābhyām artha-kriyā-rahitatvenāsattvāt. kiṃ tu bhāva-saṃniveśa eva kaścit
paścimaḥ samayaḥ samketaḥ *paścimaḥ kālaḥ*. *uttarasyāṃ diśi* na sarvatra. kiṃ
 tarhy *uttare dig-bhāge*⁴ Cīna-deś'ātau.

Bhagavan āha | ye tatra Śāriputra uttarasyāṃ diśy uttare
 20 dig-bhāge imāṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ śrutvā 'tra pra-
 jñāpāramitāyāṃ yoga(226)m āpatsyante te vaistārikīm kariṣya-
 nti || cira-yāna-samprasthitās te Śāriputra bodhisattvā mahā-
 sattvā veditavyā ya imāṃ prajñāpāramitāṃ śroṣyanti likhi-
 syanty udgrahīṣyanti dhārayiṣyanti vācayiṣyanti paryavāpsyanti
 25 pravartayiṣyanti deśayiṣyanty upadekṣyanty uddekṣyanti svā-
 dhyāsyanti tathatvāya śikṣiṣyante tathatvāya pratipatsyate
 tathatvāya yogam āpatsyante ||

1 ... 1. bala-pāramitāyāḥ PC. stobs-kyi pha-rol-tu phyin-pa ni bsam-gtan-gyi pha-rol-
 tu phyin-paḥi. 2. °ṇāda PC. 3. nityā P, nito C. 4. vibh° P.

evamvidhe 'pi kāle kecid avaropita-kuśalamūlā bhaviṣyantīty āha : *ye tatra Śāriputrēty-ādi.*

Śāriputra āha | kiyantas te Bhagavan bodhisattvā mahā-
sattvā uttarasyāṃ diśy uttare dig-bhāge bahava ut' āho 'lpakāḥ
ya imāṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ śroṣyanti likhiṣyanty 5
udgrahiṣyanti dhārayiṣyanti vācayiṣyanti paryavāpsyanti prava-
rtayiṣyanti deśayiṣyanty upadekṣyanty uddekṣyanti svādhyā-
syanti tathatvāya Śikṣiṣyante tathatvāya pratipatsyante tatha-
tvāya yogam āpatsyante ||

tathā 'pi bahutvam apaśyann āha : *kiyanta ity-ādi.* 10

Bhagavān āha | bahavas te Śāriputra su-bahava uttara-
pathe uttarasyāṃ diśy uttare dig-bhāge bodhisattvā mahāsattvā
bhaviṣyanti |

kalyāṇamitr'ādi-balena bahūnām sambhava ity [Tib. 191^b] āha : *bahava ity-*
ādi. svarūpa-bahutvād bahavaḥ. gotra-prācuryāt su-bahavaḥ. 15

kiṃ cāpi Śāriputra bahavas te tebhyo 'pi bahubhyo 'lpakās
te bodhisattvā mahāsattvā bhaviṣyanti ya imāṃ gambhīrāṃ
prajñāpāramitāṃ śroṣyanti likhiṣyanty udgrahiṣyanti dhāra-
yiṣyanti vācayiṣyanti paryavāpsyanti pravartayiṣyanti deśa-
yiṣyanty upadekṣyanty uddekṣyanti svādhyāsyanti tathatvāya 20
śikṣiṣyante tathatvāya pratipatsyante tathatvāya yogam āpa-
tsyante prajñāpāramitāyāṃ ca bhāṣyamāṇāyāṃ nāvaleṣyante
na samleṣyante na viṣatsyante na viṣadam āpatsyante na
viprṣṭhī-kariṣyanti mānasam na bhagna-prṣṭhī-kariṣyanti nōttra-
siṣyanti na samtrasiṣyanti na samtrāsam āpatsyante cira-yāna- 25
samprasthitās te bodhi(227)sattvā mahāsattvā veditavyāḥ |

sarvānāsrava-dharma-paripūri-guṇaṃ saptamaṃ kathayann āha : *kiṃ cāpi*

Śāriputra bahava ity-ādi. tebhyo 'pi¹ bahubhyo 'lpakā iti śravaṇ'ādi-kāri(P. 139^a)*bhyo bahubhyo 'pi* pratipakṣa²-dharma-paripūrṇa-lābhād anāsrava-dharma-paripūri-guṇa-niṣpattyā³ 'navalay'ādi-kāriṇo 'lpakā ity arthaḥ.

anubaddhās taiḥ paurvakās tathāgatā arhantaḥ samyak-
 5 sambuddhāḥ pariprṣṭāḥ paripreçhitāḥ paripraśnīkṛtāḥ | pūjitās
 ca taiḥ paurvakās tathāgatā arhantaḥ samyaksambuddhāḥ kula-
 putraiḥ kula-duhitṛbhiś ca bodhisattva-yānikaiḥ pudgalaiḥ
 śiḷeṣu ca te paripūrṇa-kāriṇo bhaviṣyanti bahu-janasya ca te
 'rtham kariṣyanti yad utēmām evānuttarām samyaksambodhim
 10 ārabhya ||

kathā-puruṣatā-guṇam aṣṭamaṃ vaktum āha : *anubaddhās taiḥ paurvakā*
 ity-ādi, tri-śaraṇ'ādi-bhāven' āsrayaṇād *anubaddhāḥ*. kalpit'ādi⁴-svabhāva-
 traya-pariññānārtham pratipatty-ālambana-samudāgama-trayāvabodhārtham⁵ vā
 yathākramam *pariprṣṭāḥ paripreçhitāḥ paripraśnīkṛtā* iti pada-trayam vācyam.
 15 aṇu⁶-mātrāvadya-darśanāt *paripūrṇa-kāriṇaḥ*.

tat kasya hetoḥ | tathā hi teṣām kula-putrāṇam kula-
 duhitṛṇam ca mayāiva sarvajñatā-pratisamyuktāiva kathā kṛtā |
 teṣām jāti-vyativṛttānām apy eta eva sarvajñatā-pratisamyuktāḥ
 prajñāpāramitā-pratisamyuktāḥ samudācārā bhaviṣyanti | enām
 20 eva⁽¹⁾ ca te kathām kariṣyanti enām eva ca kathām abhinandi-
 ṣyanti yad utānuttarām samyaksambodhim ārabhya |

vismṛta-buddha-bhūmi-prāpaka-dharma-śravaṇāḥ katham *anuttarām bodhim*
ārabhyārtha-kāriṇa iti *tat kasya hetor* ity āśaṅky' āha : *tathā hi teṣām* ity-ādi.
samudācārā bhaviṣyantīti sarv'ākārajñatā-kathā-kathana-lābhena kathā-puruṣatā-
 25 guṇa-sambhavāt *prajñāpāramitā-pratisamyuktā* vikalpāḥ pravartīṣyante.

(1) evam evēti kha² ca°

1. 'pi hi PC. 2. °tivip° P. 3. °ṇān° PC. yon-tan mthar phyin-pas. 4. kun
 brtags-pa la-sogs-pa. = parikalp°. 5. °gamānuttaryāv° C. °gam'ānantaryāv° P. yañ-dag
 par grub-pa gsum rtogs-par bya-baḥi phyir. 6. anu C. phra-mo.

teṣu ca susthitāḥ samāhitāś ca bhaviṣyanti | asyāṃ pra-
jñāpāramitāyāṃ Māreṇāpi te na śakyā bhedayitum kutaḥ punar
anyaiḥ sattvaiḥ yad uta cchandato vā mantrato vā ||

abhedyatā-guṇaṃ navamaṃ nirdīśann āha: *teṣu ca su-sthitā* ity-ādi. sa-
mudācāreṣu *teṣu* vyavasthitāḥ. *na śakyā bhedayitum* iti tathāgata-sānāthya- 5
karaṇa-lābhenābhedyatā-guṇōtpatter *bhedayitum* bodher nivartayitum āśakyāḥ.
chandata [Tib.192^a] iti sūtrānta-mahāyānābhilāṣataḥ. *mantrata* iti

rakṣanti devatā mantraiḥ kuśale vartate manaḥ

vyādhayo 'kāla-mṛtyuś ca daurbhāgyaṃ ca praṇaśyati ||

iti bahv-anuśamsān mantra-caryā'bhyāsāe ca¹ bhedayitum na śakyanta ity 10
eke.

Māreṇa pāpiyasā sarva-prakāreṇāû(P.139^b)śadhī-sāmarthyān mantra-sāmar-
thyāe ca prajñāpāramitāto nivartayitum āśakyā ity apare.

tat kasya hetoḥ | yathā 'pi nāma tad-dṛḍhasthāmatvād
anuttarāyāṃ samyaksambodhau || 15

nanu svalpa-kālena bodher aprāptyā katham *āśakyā bhedayitum* iti *tat*
kasya hetor ity āśanky' āha: *yathā 'pi nāmēty*-ādi. tasyānalpa-kalpāsamkheya-
vīryatvād² bodhiṃ prati na sahasā 'prāptau vinivṛttir ity arthaḥ.

te ca kula-putrāḥ kula-duhitaraś ca śrutvānām prajñā-
pāramitām udāraṃ prīti-prāmōdya-prasādaṃ pratilapsyante | 20

asādhāraṇa-kuśala-mūlōtpatti-guṇaṃ daśamaṃ pratipādayann āha: *te³ ca*
kulaputrā ity-ādi. tatra *prītir* yā lokōttara-dharma-paryeṣṭiḥ⁴. *prasādo* buddha-
dharma-saṃgh'āśrayaḥ. ⁵*prāmōdyaṃ* yā śuddhatā cittasyēty⁵ āraṣam⁶. atha vā
'pūrvōktam eva vyākhyātam'. *pratilapsyata* iti asādhāraṇa-kuśala-mūla-parigra-

1. °bhyāṃ sārđham C. 2. sic PC. brtson-ḥgrus brtsams-pa yin-paḥi phyir=
vīry'ārambhaṇatvād? 3. So Ed. tām PCT. gañ-dag=ye. 4. °ryaṣṭiḥ C. 5...5.
rab-tu dad-pa ni dgaḥ-baḥi sems gañ yin-paḥo ṣes-bya-ba=prāsādyam yā hrṣṭatā citta-
syēti? But present reading agrees with the Chinese versions—心得(廣大)清淨喜樂(正藏
七 809^b) and 心(大)歡喜心得清淨(正藏八 623^c). 6. ādi C. 7...7. śnar smras-pa bṣin-
du bśad-par byaḥo=pūrvōktam iva vyākhyātavyam.

hāt'prāpsyanti.

bahu-janasya ca te kuśala-mūlāny avaropayisyanti yad utā-
nuttarāyāṃ samyaksambodhau ||

pratiññā-yāthārthya-sampādana-guṇam ekādaśaṃ kathayann āha : *bahu-*
5 *janasya cēty-ādi.*

tat kasya hetoḥ | evaṃ hi taiḥ kula-putraiḥ kula-duhi-
tṛbhiś ca mamāntike sammukhaṃ vāg bhāṣitā | bahūni prāṇi-
śatāni bahūni prāṇi-sahasrāṇi bahūni prāṇi-śatasahasrāṇi
bahūni prāṇi-koṭīśatāni bahūni prāṇi-koṭīśahasrāṇi bahūni
10 prāṇi-koṭīśatasahasrāṇi bahūni prāṇi-koṭī(228)niyutaśatasahasrāṇi
bodhisattva-caryāṃ caranto vyaṃ anuttarāyāṃ samyaksambo-
dhau prasthāpayisyāmaḥ saṃdarśayisyāmaḥ samādāpayisyāmaḥ
samuttejayisyāmaḥ sampraharṣayisyāmaḥ samprabhāvayisyāmaḥ
sambodhaye pratiṣṭhāpayisyāmaḥ iti avinivartaniyaṃ kariṣy-
15 āmaḥ iti ||

pūrv'avedham antareṇa katham sattvārtham kurvantīti *tat kasya hetor* ity
āśaṅky' āha : *evaṃ hi tair* ity-ādi. *vāg bhāṣitēti* prāṇidhāna-vacanam uccāritam.
mahābodh-icittōtpāde niyojanāt *prasthāpayisyāmaḥ. saṃdarśayisyāma* ity-ādi
vyākhyātam. smṛtyupasthān'ādi-bhāvanāsu pravartanāt *samprabhāvayisyāmaḥ.*
20 [Tib. 192^b] *pramudit'ādi-sapta-bhūmi-prasthāpanāt sambodhaye pratiṣṭhāpayi-*
syāmaḥ.

tat kasya hetoḥ | anumoditam hi Śāriputra mayā teṣāṃ
bodhisattva-yānikānāṃ kula-putrāṇāṃ kula-duhitṛṇāṃ ca cit-
tena cittam vyavalokya yair iyaṃ vāg bhāṣitā | bodhaya ca-
25 ranto vyaṃ bahūni prāṇi-śatāni bahūni prāṇi-sahasrāṇi bahūni
prāṇi-śatasahasrāṇi bahūni prāṇi-koṭīśatāni bahūni prāṇi-koṭī-
śahasrāṇi bahūni prāṇi-koṭīśatasahasrāṇi bahūni prāṇi-koṭī-
niyutaśatasahasrāṇi anuttarāyāṃ samyaksambodhau prasthā-

payiṣyāmaḥ saṃdarśayīṣyāmaḥ samādāpayiṣyāmaḥ samutteja-
yīṣyāmaḥ sampraharṣayīṣyāmaḥ samprabhāvayīṣyāmaḥ sam-
bodhaye pratiṣṭhāpayiṣyāma itī avinivartanīyān kariṣyāma itī ||

vāg-bhāṣaṇe 'pi tad-arthāniṣpattau katham artha-kriyā-kāritvam itī *tat*
kasya hetor ity āśāṅky' āha : anumoditaṃ hīty-ādi. yasmāt teṣāṃ āśaya- 5
parisuddhim cittena (P. 141^a) jñātvā vāg anumoditā mayā tathāgatena tasmāt
pratiññā'numodana-lābhe krameṇa prayogābhyāsāt pratiññā-yāthārthya-sampā-
dana-guṇodayenāśeṣa-sattvārtha-kāriṇa ity arthaḥ.

evaṃ ca te kula-putrāḥ kula-duhitaraś cōdārādhimuktikā
bhaviṣyanti yad anyāny api te buddha-kṣetrāṇy adhyālambita- 10
vyāni maṃsyante | yatra sammukhī-bhūtās tathāgatā arhantaḥ
samyaksambuddhā dharmam deśayīṣyanti | tatra sammukhī-
bhūtānāṃ tathāgatānāṃ arhatāṃ samyaksambuddhānāṃ antikāt
punar evānāṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ vistareṇa śro-
ṣyanti | 15

udāra-phala-parigraha-guṇam dvādaśam vaktum āha : *evaṃ ca te kula-putrā*
ity-ādi. udārādhimuktikā itī gambhīrōdārārthādhimokṣeṇōdāra-phala-parigrahād
udārādhimuktikāḥ.

teṣv api te buddha-kṣetreṣu bahūni prāṇi-śatāni bahūni
prāṇi-sahasrāni bahūni prāṇi-śatasahasrāni bahūni prāṇi-koṭīśa- 20
tāni bahūni prāṇi-koṭīśahasrāni bahūni prāṇi-koṭīśatasahasrāni
bahūni prāṇi-koṭīniyutaśatasahasrāni anuttarāyāṃ samyaksam-
bodhau prasthāpayīṣyanti saṃdarśayīṣyanti samādāpayīṣyanti
(229) samuttejayīṣyanti sampraharṣayīṣyanti samprabhāvayīṣyanti
sambodhaye pratiṣṭhāpayīṣyanti avinivartanīyān kariṣyanti || 25

sattvārtha-kāraṇa-sāmarthya-lābhena sattvārtha-pratipatti-guṇam trayoda-
śam nirdīśann āha : *teṣv api te buddha-kṣetreṣv ity-ādi.*

evaṃ ukte āyusmān Śāripuro Bhagavantam etad avocat |

āścaryam Bhagavan yāvad idaṃ tathāgatenārhatā samyaksam-
 buddhenātītānāgata-pratyutpanneṣu dharmeṣu nāsti kiṃcid
 adrṣṭam vā 'śrutam vā 'viditam vā 'vijñātam vā | na sa kaścīd
 dharmo yo na jñātaḥ na sa kācīc caryā sattvānāṃ yā na
 5 vijñātā | yatra hi nāmānāgatānāṃ api bodhisattvānāṃ mahā-
 sattvānāṃ caryā jñātā bodhi-chandikānāṃ adhyāśaya-sam-
 pannānāṃ ārabdha-vīryāṇāṃ ||

sva-jñāna-*viṣayātīkrānta-deśanayā samjāta-bahumānatvād āha: āścaryam*
 ity-ādi. atīt'ādi-dharmeṣu prahīnāśeṣa-viparyāsa-vāsanasyāpi Bhagavato yathā=
 10 darśanam¹ samvṛtyā jñānam pravartata iti vismayaḥ. *yāvad* iti paryanta-nir-
 deśād adharm'ādi-parigrahaḥ. cakṣur-vijñānenā*adrṣṭam*, śrotra-vijñānenā*śrutam*,
 ghrāṇ'ādi-vijñānenā*viditam*, [Tib. 193^a] mano-vijñānenā*vijñātam nāsti kiṃcid* iti
 yojyam. dauṣṭhulya-vāsanā-svabhāvānīndriyāṇīti vacanād ajñāna-svabhāvasyē-
 ndriyasya buddhatvāvasthāyām prahānena mano-buddhivad indriya-buddhyā
 15 viṣaya-paricchhedena yasmāt sarvaṃ vijñānam Bhagavataḥ sarva-*viṣayam* iṣyate
 tasmān nirmalatayā cakṣur-ādi-jñānena nāsti kimeid adrṣṭ'ādikam ity adoṣaḥ.
 tathā ca indriya-buddhiḥ pūrvānusāreṇa vyavasthāpyata ity avaseyam².

ye tasmin kāle imāṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ udgra-
 hiṣyanti dhārayiṣyanti vācayiṣyanti paryavāpsyanti pravartayi-
 20 ṣyanti deśayiṣyanty upadekṣyanty uddekṣyanti svādhyāsyanti
 likhiṣyanti ca ye ca tasmin kāle āsāṃ ṣaṇṇāṃ pāramitānāṃ
 kṛtāsaḥ sarva-sattvānāṃ arthāyōdyogam āpadyānveṣiṣyante pa-
 ryeṣiṣyante gaveṣiṣyante teṣāṃ ca kula-putrāṇāṃ kula-duhi-
 tīṇāṃ cānveṣamāṇānāṃ paryeṣamāṇānāṃ kecid gaveṣamāṇā
 25 bodhisattvā lapsyante kecin na lapsyante kecid agaveṣayanto
 'pi⁽¹⁾ lapsyante enāṃ gambhīrāṃ prajñāpāramitāṃ | kim atra
 Bhagavan kāraṇam ||

(1) kecid gaveṣanto 'pīti ga° |

1. rim-pa ji ltaṅ=yathākramam? 2. °yaḥ P.

Mātur alābha-vika(P. 141^b)la-lābha-viparyayeṇa niyati-lābham guṇam catur-
daśam pratipādayann āha: *ye ca tasmin kāla ity-ādi. anveṣamāṇānām ity-
ādi-pada-trayaṃ prayog'ādy-avasthāsu yojyaṃ.*

evam ukte Bhagavān āyusmantam Śāriputram etad avocat |
evam etac Chāriputrāivam etat | nāsti kiṃcit tathāgatasyātītā- 5
nāgata-pratyutpanneṣu dharmeṣv adṛṣtam vā 'śrutam vā 'viditam
vā 'vijñātam vā ||

yad uktam āścaryam ity-ādi tat sādḥuktam ity āha: *evam etad ity-ādi.*
dharmatāiṣā¹ yad buddhā bhagavanto māyôpamatayā sarvaṃ pratipadyanta iti.

tasmin khalu punaḥ Śāriputra kāle tasmin samaye kecid 10
bodhisattvā mārgaya(230)māṇā paryeṣamāṇā gaveṣamāṇā api
lapsyante imāṃ prajñāpāramitāṃ | kecid bodhisattvā amārga-
yamāṇā aparyeṣamāṇā agaveṣayanto 'pi lapsyante ||

kim atra kāraṇam iti² yad uktam tat parihartum āha: *tasmin khalu punar*
ity-ādi. 15

tat kasya hetoḥ | tathā hi tair bodhisattvair mahāsattvair
iyam prajñāpāramitā pūrvāntato 'pi anikṣipta-dburair mārgitā
ca paryanviṣṭā ca te tenāiva pūrvakeṇa kuśala-mūla-cchandenāi-
nām prajñāpāramitāṃ amārgayanto 'pi aparyeṣamāṇā api
agaveṣayanto 'pi lapsyante | yāny api ca tato 'nyāny api 20
sūtrāny enām eva prajñāpāramitāṃ abhivadanti tāni cāiṣāṃ
svayam evôpagamiṣyanti upapatsyante upanaṃsyante ca ||

niryuktikam evêdam Bhagavatôktam iti *tat kasya hetor* ity āsāṅky' āha :
tathā hi tair ity-ādi. *agaveṣayanto 'pi lapsyanta* iti avikala-prajñāpāramitā- 25
prāpaka-pūrva-kuśala-mūla-samanvāgame prayogābhyāseṇa niyati-lābha-guṇôda-
yāt prāpsyante. *yāny api ca tato 'nyāny apīti tataḥ* Prajñāpāramitātaḥ sakāśād
yāny anyāni Samādhirāj'ādīni sūtrāṇi. *svayam evēti* anukūlat'āpattyā karma-

1. °teṣā PC. 2. Ed. 229¹⁶.

[Tib. 193^b]kartr¹-vivakṣā-vaśād evam uktam. *upagamīṣyantīty-ādi-pada-trayam śrut'ādi-jñānōdaya-bhedena kalpit'ādi-svabhāva-trayāvabodhena vā yathākramam yojyam.*

5 tat kasya hetoḥ | evam etac Chāriputra bhavati | ya enām
prajñāpāramitām bodhisattvo mahāsattvo 'nikṣipta-dhuro mārga-
yati ca paryeṣate ca sa jāti-vyatīrṭto 'pi janmāntara-vyatīrṭto
'py enām prajñāpāramitām lapsyante | tato 'nyāni ca sūtrāṇi
prajñāpāramitā-pratisamyuktāni tasya svayam evōpagamīṣyanti
upapatsyante upanamsyante cēti ||

10 pūrvavat tat kasya hetor ity āśaṅky' āha : *evam etad ity-ādi. dharmatāiṣā
yaḥ* pratyutpanne janmani aparityakta-vīryo grantham mrgayate 'rtham ca
paryeṣate sa sva-prakṛti-parityāgāj *jāti-vyatīrṭto 'pi*, pūrva-kāya-virahāj *jan-*
māntara-vyatīrṭto 'pi, aparasmin janmāntare 'pi, anya-jāti-saṅgrhī(P. 142^a)to
'pi niyati-guṇa-lābhāt prāpsyatīty arthaḥ.

15 evam ukte āyusmān Śāripuro Bhagavantam etad avocat |
ine eva kevalam Bhagavaṃs teṣāṃ kula-putrāṇām kula-duhi-
tīṇām ca ṣaṭ-pāramitā-pratisamyuktāḥ sūtrāntā upapatsyante
upanamsyante nānye ||

20 pada-paramatvād āha : *ima evēty-ādi. nānya* iti ṣaṭ-pāramitā-rahitāḥ kim
iti kākvāpraśnah.

Bhagavān āha | ye cānye 'pi Śāripura gambhīrā gam-
bhīrāḥ sūtrāntā bhaviṣyanti te 'pi teṣāṃ kula-putrāṇām kula-
duhitīṇām ca svayam evōpapatsyante svayam evōpanams-
yante ca ||

25 sādharmaṇa-kuśala-mūl'āyattatvāt sarva evōtpatsyanta ity āha : *ye cānye*
'pīty-ādi. *anye 'pīty* a²-ṣaṭ-pāramitā-pratisamyuktāḥ.

1. °rṭṭva C. 2. °nye 'pi PC.

tat kasya hetoḥ || evaṃ hy etac Chāriputra bhavati | ye
 bodhisattvā mahāsattvāḥ anuttarāyāṃ samyaksambodhau pra-
 sthāpayiṣyanti saṃdarśayiṣyanti samādāpayiṣyanti samutteja-
 yiṣyanti saṃpraharṣayiṣyanti prabhāvayiṣyanti sambodhaye pra-
 tiṣṭhāpayiṣyanti avi(231)nivartanīyān kariṣyanti svayaṃ ca 5
 tatra śikṣiṣyante teṣāṃ Śāriputra jāti-vyativṛttānāṃ apīme gam-
 bhīrā gambhīrā anupalambha-pratisaṃyuktāḥ śūnyatā-prati-
 saṃyuktāḥ ṣaṭ-pāramitā-pratisaṃyuktāś ca sūtrāntāḥ svayaṃ
 evôpagamiṣyanti svayaṃ evôpapatsyante svayaṃ evôpanaṃ-
 syante cēti || 10

pūrvavat *tat kasya hetor* ity āśaṅky' āha : *evaṃ hy etad* ity-ādi. *anupa-*
lambha-pratisaṃyuktā iti pudgala-nairātmya-pratisaṃyuktāḥ¹. *śūnyatā-prati-*
saṃyuktā iti dharma-nairātmya-paridīpakāḥ.

yathôktā eva guṇā grāhyāḥ.

tathā cōktam :

15

mārāṇāṃ śakti-hāny'ādiś caturdaśavidho guṇaḥ | iti.

Āryāṣṭasāhasrikāyāṃ prajñāpāramitāyāṃ dhāraṇa-guṇa-
 parikīrtana-parivarto nāma daśamaḥ || 363 ||

Abhisamayālaṃkāra'ālokāyāṃ Prajñāpāramitā-vyākhyāyāṃ dhāraṇa-
 guṇa-parikīrtana-parivarto nāma daśamaḥ. 20

1. saṃy° P.

